

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra občanského a pracovního práva

Diplomová práce
Právní úprava výchovy dítěte pro dobu po rozvodu
Eva Strnadová
Akademický rok 2010

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Právní úprava výchovy dítěte pro dobu po rozvodu zpracovala sama a uvedla všechny použité prameny.“

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce JUDr. Lence Westphálové, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi pomohly při zpracování dané problematiky.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Vývoj právní úpravy výchovy dítěte pro dobu po rozvodu.....	7
2.1 Prameny současné právní úpravy	8
3. Právní úprava výchovy dítěte pro dobu po rozvodu.....	10
3.1 Výhradní výchova	11
3.2 Společná výchova.....	12
3.3 Střídavá výchova	13
3.3.1 Aktuální rozhodnutí Ústavního soudu.....	15
3.4 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby.....	19
3.5 Svěření dítěte do pěstounské péče.....	20
3.6 Svěření dítěte do ústavní výchovy	22
4. Kritéria soudu pro rozhodování o svěření dítěte do výchovy	24
4.1 Zájem dítěte.....	26
4.2 Vyslechnutí dítěte před soudem	28
5. Trendy ve svěřování dětí do péče rodičů.....	30
5.1 Kult mateřství	32
5.2 Práva otců.....	34
6. Právní úprava styku s nezletilým dítětem.....	36
6.1 Dohoda o styku rodičů s dítětem.....	37
6.2 Rozhodnutí soudu o úpravě styku s dítětem.....	38
6.3 Bránění ve styku oprávněného rodiče s dítětem.....	41
6.4 Omezení a zákaz styku rodiče s dítětem	42
6.4.1 Omezený styk rodiče s dítětem	43
6.4.2 Zákaz styku rodiče s dítětem	44
7. Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a úpravě styku s nimi.....	46
8. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva	48
9. Vliv rozvodu a porozvodové péče na dítě.....	50
9.1 Syndrom zavrženého dítěte	51
10. Závěr.....	54
11. Resumé	56
12. Seznam použitých pramenů	58
12.1 Odborné publikace	58

12.2 Odborná periodika.....	59
12.3 Právní předpisy.....	60
12.4 Judikatura	60
12.5 Internetové zdroje.....	60

1. ÚVOD

Rodina je komplexem složitých vztahů, které jako všechny vztahy, procházejí vývojem. Bohužel v mnoha případech vztah manželů dospěje do fáze, kdy se rozhodnou svůj svazek ukončit rozvodem. Někdo tento fakt pocítil na vlastní kůži, jiný zase s někým blízkým sdílel rozpad manželství a rodiny. Rozvod se stal tak rozšířeným jevem, že se dnes každoročně dotýká více než milionu dětí.¹ Jde o podstatnou změnu v rodinných vztazích, která vážným způsobem dopadá na všechny zúčastněné. Každý případ je jedinečný, může přinést úlevu od konfliktů, ale i pokračování v porozvodových bojích. Často jsou rodiče natolik zaujati rozvodem, že zapomínají na to nejdůležitější, co z jejich vztahu vzniklo - na své děti.

Manželský vztah lze ukončit, ale rodičovství je trvalé a zrušit jej nelze. Rodiče si musí uvědomit důležitost druhého rodiče pro jejich společné dítě, a (nejen) proto by měli vztah mezi nimi podporovat. Nepřítomnost jednoho z rodičů ve výchově je nepříznivým jevem, který nemusí vždy dítě negativně ovlivnit, ale určitě svůj následek zanechá, ať už v jakémkoliv směru.

Cílem mé práce je zabývat se právní úpravou výchovy dítěte po rozvodu, úpravou styku rodiče s dítětem, se kterým trvale nežije a s tím souvisejícími problémy. Chtěla bych také zjistit, jak moc se soudy při svém rozhodování ohlížejí na zájem dítěte, který by měl být vždy na prvním místě. Zajímá mě, jaká je v této oblasti intervence státu a jak jsou soudy schopny zajistit výkon soudních rozhodnutí. V neposlední řadě práce bych se chtěla zamyslet nad stávající českou právní úpravou a nad případnými změnami *de lege ferenda*.

Diplomovou práci jsem rozdělila do deseti hlavních kapitol, z nichž většina má i své podkapitoly. Každá z nich popisuje nejprve jednotlivé pojmy související s tématem. Zpočátku se věnuji vývoji a pramenům současné právní úpravy výchovy dítěte pro dobu po rozvodu. Stěžejní část mé práce je věnována jednotlivým způsobům úpravy výchovy dítěte po rozvodu. Zaměřuji se hlavně na střídavou výchovu, kterou doplňuji judikaturou Ústavního soudu. Ve čtvrté kapitole uvádím kritéria, která by měl soud brát v úvahu při rozhodování o výchově. Dále se věnuji současným trendům v rozhodování soudu ohledně svěřování nezletilých dětí a navazuji na to kultem mateřství a právy otců. Šestá kapitola je zaměřena na právní úpravu styku rodiče s dítětem a pojmy s tím související. V souvislosti s hromadící se žalobami otců na Českou republiku u Evropského soudu pro lidská práva rozebírám v osmé

¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. s. 7.

kapitole jeden z mnoha případů a snažím se na něm poukázat na nedostatky (nejen) opatrovnických soudů. Na konci mé práce se zabývám otázkou vlivu rozvodu a porozvodové péče na nezletilé děti. Do jednotlivých kapitol jsem se snažila zakomponovat i judikaturu a názory soudců, včetně rozebraného případu Evropského soudu pro lidská práva.

Základní materií, z níž čerpám, jsou formální prameny práva, zejména zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který provází celou moji práci. Dále využívám publikací a článků renomovaných odborníků na rodinné právo i vyhlášených psychologů zabývajících se rodinou a souvisejícími vztahy. Nejvíce mi k pochopení problematiky pomohly publikace od prof. JUDr. Milany Hrušákové, CSc. a PhDr. Eduarda Bakaláře, CSc., ze kterých čerpám v celé své práci. Pokouším se vyhledat i internetové zdroje informací vztahující se k předmětu mé práce.

2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY VÝCHOVY DÍTĚTE PRO DOBU PO ROZVODU

Právní úprava výchovy dítěte prošla řadou změn a postupným vývojem. Rodinné právo bylo značně ovlivněno kanonickým právem, protože až do 16. století měla pouze katolická církev v rukou zákonodárství týkající se rodinného práva. V Čechách, na Moravě a Slezsku byly rodinné poměry upraveny² Rakouským občanským zákoníkem vyhlášeným 1. 6. 1811 císařským patentem č. 946 Sb. zákonů soudních, ve znění doplňujících novel, který ukládal oběma rodičům řádně vychovávat děti. Upravoval tzv. otcovskou moc, jež v sobě zahrnovala specifická práva otce, díky nimž byl otec zákonným zástupcem dítěte, mohl určit povolání dítěte, spravovat jeho jmění, doplňovat projev dítěte, pokud nemohlo samostatně projevit svoji vůli. V kompetenci otce bylo také rozhodnout v jakém jazyce bude dítě vychováno. Rakouský zákoník se stal později součástí československého právního řádu.³

Začlenění Rakouského občanského zákoníku do právního řádu ČSR bylo provedeno tzv. recepční normou - zákonem z 28. 10. 1918 č. 11 Sb. zákonů a nařízení. Norma však platila pouze na území Čech, Moravy a Slezska. Slovensko se řídilo právem uherským obyčejovým. V období platnosti ABGB v Československu byla snaha tento právní předpis revidovat, ale právě dohady týkající se manželského práva byly nejzávažnějším důvodem, kvůli kterému nakonec tento pokus o rekodifikaci nebyl úspěšný.⁴

V právní úpravě rodinného práva se odráželo zcela rozdílné postavení muže a ženy. Muž měl stále postavení „hlavy rodiny“ a i nadále disponoval otcovskou mocí. V případě, že došlo k rozvodu, zákon upravoval dva způsoby úpravy poměrů k nezletilým dětem. Jedním z nich byla dohoda manželů se souhlasem soudu a pokud k takové dohodě nedošlo, rozhodl o porozvodové péči soud. Soud při svém rozhodování o svěřeni dítěte do péče rodičů již vycházel z požadavků blaha dítěte, výchovných a majetkových poměrů rodičů. Pokud dítě bylo svěřeno matce do péče, tak zajišťovala jeho výchovu, ale náklady na výchovu hradil otec, který měl ze zákona právo na osobní styk s dítětem. Nadále však rozhodoval o volbě povolání dítěte a spravoval jeho jmění. V případě, že bylo dítě svěřeno otci, zajišťoval jeho výchovu, avšak náklady na výživné matka neplatila. Ta měla právo na osobní styk s dítětem.⁵

² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*: 3. vydání. MU Brno: Doplněk, 2006. s. 22.

³ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 50.

⁴ VESELÁ, R. *Vývoj rodinného práva do roku 1938*: Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 11.

⁵ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 51.

Tato právní úprava platila až do roku 1949, kdy ji vystřídal zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Prvním samostatným zákonem, který upravoval rodinné poměry byl zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, kterým zanikl právní nárok na rozvod manželství, z důvodu zájmu státu na jeho zachování. Ale i přesto se manželství rozváděla, hlavně v případech, když již neplnila svoji funkci zachování zdravého výchovného prostředí pro děti. Zanikla otcovská moc, která byla nahrazena mocí rodičovskou. Byla zrušena také výhradní povinnost otce hradit náklady na výchovu dítěte a došlo k zavedení alimentární povinnosti matky. Oddělilo se od sebe řízení o rozhodování o výchově nezletilých dětí po rozvodu a řízení o rozvodu, avšak zákon neposkytoval žádná konkrétní kritéria pro rozhodování soudu o tom, komu svěřit dítě do péče. Z tohoto vyplývá, že soud nejprve musel upravit práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti a pak teprve bylo možné manželství rozvést. Ve výjimečných případech, pokud by tak byla nejlépe zajištěna výchova dítěte, mohl soud svěřit dítě do péče třetí osoby.

Dalším velmi důležitým zákonem ve vývoji právní úpravy je zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který navázal na Ústavu z roku 1960. Zastával stejný názor na rozvod jako předchozí úprava. Nebyl na něj není právní nárok a manželství bylo možné rozvést jen ve společensky odůvodněných případech. Zásadní změnou bylo, že došlo ke spojení řízení o rozvodu a řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí. Soud tak musel v rozhodnutí, kterým se rozvádí manželství, upravit také práva a povinnosti rodičů k nezletilým dětem. Později však nastaly v rámci zákona podstatné změny. Tímto právním předpisem se řídí právní vztahy v oblasti rodinného práva i v dnešní době.

2.1 PRAMENY SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Základním pramenem současné právní úpravy poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu je zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v němž se odráží zásady obsažené v Listině základních práv a svobod – ústavní zákon č. 23/1991 Sb. V článku 32 Listiny je vymezena ústavní ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých. Listina stanoví, že péče o děti a jejich výchovu je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů lze však omezit, ale pouze rozhodnutím soudu a na základě zákona.

S tématem porozvodové péče také úzce souvisí některé mezinárodní smlouvy. S ohledem na článek 10 Ústavy ČR jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu a mají přednost před zákonem, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon. Jako první je nutné zmínit Úmluvu o právech dítěte z roku 1989, jež klade velký důraz na zájem dítěte, který musí být upřednostněn při jakékoli činnosti týkající se dětí. Pro Českou republiku, tehdy ještě pro ČSFR se stala závaznou 6. 2. 1991. Dítěti má být zajištěna taková ochrana a péče, jaká je nezbytná pro jeho blaho. Důležitým cílem Úmluvy je také přiznat právo dětem, které jsou odděleny od jednoho nebo obou rodičů a udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Je zde také zakotvena zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, jejichž základním smyslem musí být vždy zájem dítěte.

Mezi další mezinárodně právní závazky patří např.: Evropská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, Evropská úmluva o výkonu práv dětí nebo Doporučení Rady Evropy č. 1286 z roku 1996, které vyzývá všechny státy, aby se ztotožnily se zásadou „dítě především.“

Jak už jsem výše zmínila, zásadním pramenem současné právní úpravy je zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně novela zákona č. 91/1998 zvýšila ochranu dětí při rozvodu a vrátila se k oddělenému řízení rozvodu manželství a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Výhodou této novely je skutečnost, že o dítěti rozhoduje tzv. opatrovnický soudce, který má v této oblasti mnoho zkušeností. Asi jedinou nevýhodou oddělení řízení můžeme spatřovat v tom, že nepříjemné rozvodové řízení se poněkud prodloužilo. Nové možnosti při rozhodování o výchově dítěte přinesl institut střídavé a společné péče, kterým se budu v dalších kapitolách věnovat podrobněji.

Pro úpravu rodinněprávních vztahů jsou velmi významné také předpisy spadající do jiných právních odvětví, jako např.: zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, popř. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

3. PRÁVNÍ ÚPRAVA VÝCHOVY DÍTĚTE PRO DOBU PO ROZVODU

Mají-li manželé, kteří se chtějí rozvést, nezletilé děti, musí soud vždy nejprve upravit poměry těchto dětí pro dobu po rozvodu, hlavně jejich hmotné zabezpečení a způsob jejich další výchovy. To znamená, že musí absolvovat dvě řízení - před opatrovnickým soudem a před soudem rozvodovým. Soud manželství nerozvede dřív, než nabude právní moci rozhodnutí opatrovnického soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Konkrétně § 26 odst. 1 zákona o rodině stanoví, že *„před rozhodnutím, kterým soud rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.“* Ze znění zákona *„komu bude dítě svěřeno do výchovy“* je patrné, že soud nemusí rozhodnout o svěřeni dítěte do výchovy pouze rodičům, ale v některých případech dospěje k tomu, že by nebylo vhodné svěřit dítě do péče ani jednoho z rodičů, protože nejsou schopni zajistit podmínky pro správný vývoj a výchovu dítěte. Může pak dítě svěřit do péče jiné fyzické osoby (§ 45 zákona o rodině), do pěstounské péče (§ 45a zákona o rodině) nebo může být na základě rozhodnutí soudu nařízena ústavní výchova dle § 46 zákona o rodině.⁶

Úprava výchovy dítěte po rozchodu rodičů, představuje velký problém, jak z hlediska práv dítěte, tak i z hlediska zajištění rovnosti mužů a žen. Jedná se na jedné straně o rovnost ve výkonu rodičovských práv, většinou práv otců ohledně kontaktů se svými dětmi a jejich výchovy a na straně druhé o rovnost ve výkonu rodičovských povinností. Řešením této situace je uspořádání porozvodové péče o děti, nazvané společná, střídavá výchova, popřípadě výhradní výchova jednoho z rodičů. K jednotlivým institutům se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách.

⁶ KOTULOVÁ, J. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 19-22.

3.1 VÝHRADNÍ VÝCHOVA

Výhradní péče matky nebo otce byla do roku 1998 jedinou možností úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Novela zákona o rodině přinesla jako další alternativu střídavou a v podstatě i společnou péči. Svěření do výchovy jednoho z rodičů je u nás stále nejobvyklejší způsob úpravy poměrů dítěte pro dobu po rozvodu a z hlediska stálosti výchovného prostředí také nejvhodnější. Výhradní péče spočívá v tom, že soud určí, s kterým rodičem bude dítě po rozvodu žít, bydlet a tedy kdo bude mít primární odpovědnost za péči a výchovu dítěte.

Z 90 procent jsou dnes děti svěřovány do péče matek a to převážně proto, že jde o přetrvávající tradiční názor, že o dítě se nejlépe postará matka. Tento názor bývá často nazýván „kultem mateřství,“ kterému se budu věnovat v páté kapitole. 10 procent dětí je pak svěřeno do péče otců nebo jiných příbuzných. Otcí jsou děti svěřovány pouze v případě nepřítomnosti matky, jejího nezájmu nebo naprosté neschopnosti se o děti postarat. Ten z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, často tedy matka, musí plnit roli obou rodičů, má povinnost se o dítě řádně starat a vychovávat jej. Zákon přiznává, dle § 26 odst. 4 zákona o rodině, druhému rodiči právo na informace o dítěti, pravidelný styk s ním a soudním rozhodnutím mu je předepsán způsob kontaktu s dítětem, např. každou sobotu od 10 do 17 hodin, tři týdny o prázdninách apod.

Co se týká výživy dítěte, tak soud na základě § 26 odst. 1 ZOR v rozhodnutí stanoví, jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Soudní praxe se ustálila na tom, že se výživné stanoví pouze druhému rodiči, a to proto, že by bylo obtížné stanovit výživné rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, protože již svoji vyživovací povinnosti plní výkonem osobní péče a poskytováním bydlení.

Výhradní výchova je založena na dominantním postavení jednoho z rodičů v životě dítěte a druhý rodič je v tomto případě poněkud opomíjen. Dle mého názoru, je tento způsob úpravy výchovy dítěte pro dobu po rozvodu nejlepším z hlediska stálosti výchovného prostředí, ale na druhou stranu si myslím, že není pro dítě úplně nejvhodnější z důvodu odloučení dítěte od druhého rodiče. V případě, že oba bývalí manželé jsou „rozumní“ a jsou schopni se dohodnout, tak není problém, aby se dítě stýkalo i s druhým rodičem, který jej do péče nedostal. Ale co když mezi bývalými manželi jsou natolik vyhrocené vztahy, že nejsou schopni se dohodnout? Takových případů je bohužel většina. Naštěstí zákon o rodině upravuje instituty společné a střídavé výchovy, které tomuto mohou zabránit.

3.2 SPOLEČNÁ VÝCHOVA

Společná výchova je jedním z institutů týkající se úpravy výchovy dítěte po rozvodu přijatých novelou zákona o rodině v roce 1998. Jedná se v podstatě o nepochopení cizích právních úprav a v českém právu se zcela odlišuje od úprav západoevropských (rovněž od úpravy v USA). Tzv. joint custody, gemeinsame Obsorge, garde conjointe totiž znamená, že rodič, kterému nebylo po rozvodu svěřeno dítě do výchovy, neztrácí svá rodičovská práva (rodičovskou zodpovědnost) vůči dítěti a je i nadále oprávněn rozhodovat o podstatných záležitostech týkajících se dítěte. Dítě ovšem žije s jedním z rodičů. V našem pojetí zákona o rodině společná výchova neznamená nic jiného, než že poměry nejsou pro dobu po rozvodu upraveny.⁷ Není zde dáno vlastně konkrétní rozhodnutí o svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů, oba mají dítě nadále ve své péči a rozvod nijak nemění právní postavení dítěte ve vztahu k jeho rodičům. Rozhodnutí soudu o společné výchově je pak dosti nelogické, protože soud pouze potvrzuje dosavadní stav.

Společná výchova na první pohled vypadá pro dítě jako ideální řešení porozvodové situace. Žádný z rodičů by se neměl cítit ukřivděn ani ošizen a dítě by tak v podstatě nemělo moc pocítit nepříjemné stránky rozvodu. Avšak právní úprava společné výchovy je poněkud složitější, protože při rozhodování musí soud brát v úvahu vždy zájem dítěte.

Aby společná výchova byla v zájmu dítěte, je třeba, aby bylo splněno několik podmínek, mezi které v první řadě patří způsobilost rodičů k výchově dítěte, zájem rodičů o jeho výchovu a nejlepší zabezpečení potřeb dítěte.⁸ To znamená, že soud by neměl rozhodovat o výchově, ale pouze schválit dohodu rodičů. Praxe soudů se však od tohoto názoru odklání a o svěřeni do společné či střídavé výchovy rozhoduje i bez vzájemné dohody rodičů. Schválení dohody o společné výchově může být ideálním řešením za situace, kdy dítě je téměř zletilé a nežije již se svými rodiči ve společné domácnosti nebo v případě, když bývalí manželé zůstávají bydlet v jednom bytě a jsou schopni se rozumně dohodnout na péči a výchově dítěte. V těchto případech není vhodné a ani účelné svěřit dítě do výhradní výchovy jednoho z rodičů a druhého tak právně, popř. i fakticky omezit ve výkonu rodičovské odpovědnosti.

Zvláštností společné výchovy je rozhodnutí soudu o vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Podle názoru soudní praxe není možné stanovit konkrétní výši výživného, protože ve

⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvody a paragrafy*: 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003. s. 54.

⁸ tyto podmínky jsou požadovány také u střídavé výchovy

společné výchově je zahrnuta i společná výživa. O vyživovací povinnosti soud rozhodne jen tehdy, jestliže jeden rodičů svoji povinnost dobrovolně neplní. Určitým kompromisem mezi společnou výchovou a výchovou jedním z rodičů je, často velmi kritizovaná, střídavá výchova.

3.3 STŘÍDAVÁ VÝCHOVA

Střídavá výchova je druhým významným institutem, který přinesla tzv. velká novela zákona o rodině v roce 1998. V praxi se ale o střídavé výchově začalo rozhodovat již před touto novelou zákona. Svěření do střídavé výchovy obou rodičů chápeme jako jeden z projevů snahy zákonodárce najít optimální řešení toho, jak současně zajistit právo dítěte žít s oběma rodiči a být jimi hodnotně vychováváno na straně jedné, a právo rodičů na kvalitní a dostatečně široký výkon jejich rodičovské odpovědnosti.⁹

Střídavá výchova znamená, že dítě bude svěřeno v určitém, přesně vymezeném, časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého, přičemž soud musí zároveň vymezit práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se obdobích.¹⁰ Zákon ale nikde neřeší, v jakých časových intervalech by se rodiče ve výchově měli střídát. V praxi soudů se uplatňuje model střídání po měsíci, soudy však schvalují i dohody o střídavé výchově po týdně, zejm. u mladších dětí. Doba, po kterou bude dítě svěřováno do výchovy jednoho nebo druhého rodiče, je závislá zejména na věku dítěte, jeho osobnosti a vztahu ke každému z rodičů.

V případě, že dítě bude pobývat určitou dobu u jednoho z rodičů a pak u druhého, tak zde nestačí jen prostá dohoda rodičů o časovém intervalu. Nezbytným předpokladem pro možnost realizace střídavé výchovy je u dítěte školního věku zachování docházky do stejné školy¹¹ a skutečnost, že bude nadále mít možnost provozovat své mimoškolní aktivity. Soud při zvažování rozhodnutí o střídavé výchově dále bere v úvahu, zda jsou oba rodiče výchovně způsobilí, zda mají oba zájem o výchovu dítěte, jestli budou střídavým režimem výchovy nejlépe zajištěny potřeby nezletilého dítěte a v neposlední řadě je samozřejmě velmi důležité,

⁹ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 8.

¹⁰ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 9.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi*: Rozvod, děti, výživné. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 29.

aby střídavá výchova byla v zájmu dítěte. Soud by rovněž neměl schválit svěřeni do střídavé výchovy, jestliže rodiče nejsou dohodnuti na tom, u kterého z nich bude mít trvalé bydliště, na které se váže řada sociálních dávek. V případě, že rodiče uvažují nad střídavou výchovou, tak by si vše měli pořádně rozmyslet. Je sice hezké, že dítě tak bude mít mámu i tátu, ale důležité také je, jaký bude mít střídavá péče na dítě vliv. Je nutné pořádně zvážit, v jakém prostředí bude dítě u obou rodičů vyrůstat, zda bude mít u každého rodiče svůj pokoj a bude se stěhovat jen s malou taškou nebo bude spát u jednoho rodiče na gauči a převážet velký kufr. Ideálním řešením by bylo, kdyby dítě bydlelo trvale v jednom bytě a stěhovali by se k němu jenom rodiče. Ale toto řešení by bylo s ohledem na budoucí rodinu rozvedených manželů asi dosti komplikované. Z uvedeného vyplývá, že samotná dohoda o střídavé výchově schvalovaná během půl hodiny soudem bez uvedených náležitostí je zcela nedostatečná.¹²

Na druhou stranu si soud musí uvědomit, že střídavá výchova nemusí být vhodná pro každé dítě. Ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině ukládá soudům povinnost zjistit názor dítěte, pokud je dítě schopno vytvořit si, s ohledem na stupeň svého vývoje, vlastní názor. V případě, že dítě staršího věku se střídavou výchovou nesouhlasí, tak by soud měl vzít v úvahu jiná řešení výchovy pro dobu po rozvodu. Společná a střídavá výchova tady nejsou od toho, aby řešily problém rozváděných a rozvádějících se rodičů, ale jsou namísto pouze tehdy, jestliže takovým způsobem budou po rozvodu lépe zajištěny potřeby nezletilého dítěte.¹³

Podle mého názoru můžeme střídavou výchovu z pohledu rodiče hodnotit jako nejspravedlivější uspořádání poměrů po rozvodu. Ale nevím, zda dítě, které „cestuje“ mezi rodiči to vidí stejně. V této právní úpravě porozvodové péče je zcela opomíjen prvek stálosti výchovného prostředí, ale na druhou stranu není dítěti odepírán ani jeden z rodičů. Otázkou zůstává, jestli budou bývalí manželé schopni se na této výchově dohodnout. Samotní soudci nemají na střídavou výchovu jednoznačný názor. Někteří ji považují za příliš náročnou, protože je příliš závislá na vysoké komunikační úrovni obou rodičů a vzájemných kladných vztazích, které bývají po rozvodu hodně poškozené. Ostatní v ní naopak vidí možnou příležitost k tomu, jak zachovat kontakt s oběma rodiči.

Z pramenů, ze kterých jsem čerpala je patrné, že na jedné straně stojí kritici střídavé výchovy a poukazují na to, že dítě potřebuje stálé prostředí. Neustálé střídání rodiče, s kterým

¹² HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*: 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003. s. 57.

¹³ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi*: Rozvod, děti, výživné. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 28.

žije, je podle nich pro dítě stresující a neumožňuje dítěti navázat bezpečný vztah alespoň s jedním rodičem. Na rozdíl od kritiků, psychologové zastávají názor a to na základě prováděných studií, že samotná střídavá výchova není pro dítě stresující. Nepříznivý vliv na psychiku dítěte má rozvod, kterým dítě utrpělo trauma z rozpadu rodiny, ale s oběma rodiči se může i nadále pravidelně stýkat a „nepřijde“ tak o některého z nich. Soud však vždy musí přihlížet k individuálnímu stavu dítěte i rodičů. Pokud je dítě uzavřenější povahy a dělá mu problém navazovat kontakty s novými lidmi, mohl by být pro ně střídavý pobyt ve dvou prostředích traumatizující.

Cílem společné i střídavé je především snaha posílit pocit společné odpovědnosti rodičů, jejich opravdový a seriózní zájem o dítě a zároveň úsilí o alespoň částečné omezení negativních důsledků rozdělovacích tendencí, které převážně s porozvodovou situací souvisí a zpravidla jsou touto situací vyvolány. V prvé řadě je ovšem nutno mít vždy na mysli zajištění práva dítěte na výchovu jeho rodiči a zajištění obou rodičů se v co nejširší míře podílet na pozitivním ovlivňování a spoluvytváření osudu svého dítěte.¹⁴

3. 3. 1 AKTUÁLNÍ ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU

V rámci úpravy výchovy nezletilých dětí po rozvodu je vydáváno mnoho rozhodnutí, se kterými často rodiče nejsou spokojeni. Matky většinou z toho důvodu, že chtějí dítě do výhradní výchovy a byla nařízena výchova střídavá a otcové zase naopak, že chtějí, aby soud rozhodl o střídavé výchově, ale dítě je nakonec svěřeno výhradně matce. Proto často dochází k prodlužování řízení tím, že je podáno odvolání, kterým se jeden z rodičů snaží dosáhnout toho, co chtěl. Podle statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR trvá více než 30 % řízení ve věcech péče o nezletilé před okresními soudy déle než 6 měsíců a v odvolacím řízení před krajskými soudy je věc rozhodnuta pouze ve 40 % případů do 6 měsíců. V případě, že „ukřivděnému“ rodiči nevyhoví ani odvolací soud, většinou mu nezbude nic jiného, než se s rozhodnutím smířit. Často ale dochází k tomu, že rodič, který neuspěl ani u soudu II. stupně chce využít všechna svá práva a podá ústavní stížnost.

Když jsem se seznamovala s judikaturou Ústavního soudu a přečetla jsem si několik jeho rozhodnutí, dospěla jsem k závěru, že skoro všechna řeší stejný problém. Nemám teď na

¹⁴ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 9.

mysli to, že jeden z rodičů chce, aby soud svěřil dítě do jeho výhradní nebo do střídavé výchovy a druhý by to chtěl přesně naopak, ale zásadní problém vidím v tom, že rodiče nejsou schopni se domluvit. Neumí a hlavně nechtějí mezi sebou komunikovat. Nejsou schopni najít kompromis, který by vyhovoval jim oběma a hlavně dítěti, stávají se z nich sobečtí lidé, kteří v tuto chvíli myslí jen na sebe a zájem dítěte je odsunut někam hodně daleko. Na druhou stranu zase musím říct, že se tak nechovají všichni rodiče, najdou se samozřejmě takoví, kteří jsou schopni se dohodnout a snaží se bývalému manželů vyjít vstříc a pomoci.

Příklad, jak bývalý manželé mezi sebou nedovedou komunikovat a další problémy související s rozhodováním soudu o poměrech k nezletilým dětem, bych chtěla uvést na usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2008 sp. zn. I. ÚS 2412/07. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal zrušení rozsudku Okresního soudu v Mělníku ze dne 23. 2. 2007, kterým byly nezletilé děti svěřeny po dobu do rozvodu i po rozvodu manželství rodičů do jejich střídavé výchovy. Stěžovatel se odvolal ke Krajskému soudu v Praze, který rozsudek soudu I. stupně potvrdil. Podle stěžovatele obecné soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod, právo na rodičů na děti a jejich výchovu a právo dětí na rodičovskou výchovu - čl. 32 Listiny. Dále viděl stěžovatel porušení svých práv v tom, že po celé řízení nesouhlasil se střídavou výchovou z důvodu požívání alkoholu matkou a z toho pramenící její nespolehlivost a neochotu spolupracovat. Ale i přesto soud rozhodl o této formě výchovy. Podle stěžovatele z ustanovení § 26 odst. 2 zákona o rodině vyplývá, že při nařízení střídavé výchovy musí být splněny všechny podmínky stanovené zákonem, včetně té, že oba rodiče mají o střídavou výchovu zájem. Jestliže souhlas jednoho z rodičů chybí, mohlo by rozhodnutí o střídavé výchově vést k dalším komplikacím, což není v zájmu nezletilých dětí. Dále stěžovatel uvedl, že se střídavou výchovou, která fakticky fungovala do rozhodnutí soudů souhlasil jen proto, že mu opatrovník vyhrožoval, že jinak budou děti umístěny do ústavu. Soudy pak tedy vyšly z toho, že jestliže střídavá výchova delší dobu fungovala, tak může fungovat i do budoucna. Podle stěžovatele obecné soudy ignorovaly i přání nezletilých dětí, neboť nebyly přímo vyslechnuty a spokojily se tak zprostředkováním jejich názorů, avšak ani ty nebyly brány v úvahu.

Ústavní soud zjistil, že stěžovatel podal dne 5. 1. 2006 žalobu na úpravu péče o nezletilé děti po dobu před rozvodem i po rozvodu. Jako důvod uvedl, že matka dětí požívá alkoholické nápoje a to byl důvod k opuštění společné domácnosti a podání žádosti o rozvod. Žádal proto, aby děti byly svěřeny do jeho výchovy a matce bylo stanoveno výživné. Okresní soud v Mělníku rozsudkem rozhodl, že se děti svěřejí do střídavé výchovy rodičů. Zároveň

rozhodl o výživném a nákladech řízení. Soud vzal v úvahu, že od září 2006 je fakticky střídavá výchova realizována, děti se na ni adaptovaly a obě ji považují za spravedlivou. Zákon o rodině nestanoví, že by bylo třeba dohody rodičů proto, aby soud mohl rozhodnout o střídavé výchově dětí. Je pouze v zájmu dětí, aby se rodiče na takovém modelu výchovy dohodli, nebo jej alespoň akceptovali. To se stalo i v daném případě. Rodiče v období 5 měsíců totiž prokázali, že jsou schopni, byť jejich vztahy nejsou dobré, ve vztahu k dětem střídavou výchovu realizovat. Okresní soud podrobně zdůvodnil, proč neprovedl sám výslech nezletilých dětí, a odvolal se na názor znalce a opatrovníka, kteří s dětmi hovořili.

Odvolací soud v Praze rozsudek soudu I. stupně potvrdil. Co se týká nadměrného užívání alkoholu matkou, tak známky požívání alkoholu nebyly shledány ani laboratorním vyšetřením. Soud zdůraznil, že se střídavou výchovou matka souhlasí, tato výchova vyhovuje i samotným dětem a je v jejich zájmu. Z posudku psychologů vyplývá, že střídavá výchova je obecně nejméně traumatizující a fakticky byla realizována od září 2006 dosud a děti se na ni adaptovaly.

Stěžovatel vytýkal obecným soudům, že porušily jeho základní právo tím, že rozhodly o střídavé výchově dětí, i když on v průběhu celého řízení jednoznačně tento typ výchovy odmítal. Soudy prý ignorovaly i projevená přání dětí, nedoplňily dokazování jejich výslechem. K tomu se Ústavní soud vyjádřil tak, že sám zákon o rodině nestanoví podmínku, že by bylo třeba dohody rodičů proto, aby soud mohl rozhodnout o střídavé výchově nezletilých dětí. Soud v řízení posuzuje, zda je tento typ výchovy v zájmu dětí. Jsou-li oba rodiče způsobilí děti vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte (§ 26 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině). Je samozřejmě lepší, aby se rodiče na takovém modelu výchovy dohodli, nezbytnou podmínkou to však vždy není.

V předmětné věci dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy postupovaly dle příslušných právních předpisů, aniž by to bylo v rozporu s ústavně zaručenými právy stěžovatele. Napadená rozhodnutí jsou tedy i z hlediska ústavnosti plně přijatelná. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími k porušení základních práv, jichž se stěžovatel dovolává, zjevně nedošlo. Proto Ústavní soud stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl dle § 43 odst. 2 písmeno a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Tedy se nabízí otázka, co je pravda na tvrzení, že matka nadměrně užívá alkohol? Je zvláštní, že otec matku dětí osočuje, že má problémy s alkoholem, ale nebyl schopen to nijak dokázat a ani laboratorní testy žádnou závislost neprokázaly. Je to tedy jen výmysl otce?

Nebo k tomuto tvrzení má pádný důvod? O tom můžeme jen spekulovat. Každopádně zde ale vidíme, jak jsem již výše uváděla, neschopnost rodičů dohodnout se a další problémy ohledně výsledku nezletilých dětí a dohody o střídavé výchově.

V judikatuře, která se týká střídavé výchovy, jsem narazila na problém, ohledně dohody rodičů o střídavé výchově. Z mnoha pramenů vyplývá, že soud by o střídavé či společné výchově neměl rozhodovat, ale pouze schválit dohodu rodičů a to na základě § 26 odst. 2 ZOR: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“ Avšak Ústavní soud má na tento problém opačný názor.

V usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2412/07 ze dne 10. 1. 2008 se uvádí: „*Ústavní soud konstatuje, že sám zákon o rodině nestanoví podmínku, že by bylo třeba dohody rodičů proto, aby soud mohl rozhodnout o střídavé výchově nezletilých dětí. Soud v řízení posuzuje, zda je tento typ výchovy v zájmu dětí. Jsou-li oba rodiče způsobilí děti vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte (§ 26 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Je samozřejmě lepší, aby se rodiče na takovém modelu výchovy dohodli, nezbytnou podmínkou to však vždy není.*“

V dalším usnesení ze dne 5. listopadu 2008 ve věci sp. zn. II ÚS 2082/08 svůj názor potvrdil: „*Zákon o rodině výslovně nestanoví podmínku, že by bylo třeba dohody rodičů proto, aby soud mohl rozhodnout o střídavé výchově nezletilých dětí. Soud v řízení především posuzuje, zda je tento typ výchovy v zájmu dětí a zda je s ohledem na vztahy rodičů realizovatelný.*“

Nálezem I. ÚS 2234/09 ze dne 27. 10. 2009 Ústavní soud judikoval, že „*o střídavé výchově je možno rozhodnout i tehdy, jestliže jeden z rodičů se střídavou výchovou nesouhlasí a lze-li usuzovat s ohledem na vlastnosti rodičů, že budou schopni se na výchově nezletilé dohodnout.*“

Zajímavé je také usnesení III. ÚS 1328/08 ze dne 15. 07. 2009: „*Je sice pravda, že dohoda rodičů sama o sobě není conditio sine qua non pro svěřeni dítěte do střídavé péče dle § 26 odst. 2 zákona o rodině. Takovou podmínkou je spíše reálný předpoklad, že oba rodiče budou schopni se v požadované míře dohodnout na zajištění výchovy a potřeb dítěte. Lze jen zopakovat závěry vyslovené ve starších rozhodnutích Ústavního soudu (sp. zn. I. ÚS 48/2004, sp. zn. I. ÚS 2412/07), podle nichž „je předpokladem střídavé výchovy určitá vyšší vzájemná míra tolerance mezi rodiči a ochota ke spolupráci při výchově dítěte. Jedině v takovém*

případě lze mít totiž za to, že se střídavá výchova nestane zdrojem napětí a konfliktů mezi rodiči, a v důsledku toho nepovede k traumatizaci dítěte.“

Soudy, při rozhodování o výchově dětí pro dobu po rozvodu, se musí zabývat mnoha kritérii, kterým se budu věnovat ve čtvrté kapitole. I přestože mají soudu pomoci různé posudky znalců, testy osobnosti, analýzy psychologů, musí být pro soudce velice těžké správně rozhodnout, kterému rodiči má dítě svěřit do péče.

3.4 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO VÝCHOVY JINÉ FYZICKÉ OSOBY

Jak jsem již naznačila, tak dítě nemusí, v rámci porozvodového uspořádání, být vždy svěřeno rodičům. Je-li to v zájmu dítěte, připadá v úvahu svěřeni do výchovy i jiné fyzické osoby než rodiče, do pěstounské péče nebo v krajním případě do ústavní výchovy. V dalších kapitolách se proto budu věnovat těmto formám náhradní rodinné péče.

Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby, dle § 45 ZOR, je nejvolnější formou náhradní rodinné výchovy a je vhodná zejména v těch případech, kdy lze předpokládat, že se dítě bude moci po odpadnutí všech překážek vrátit do své rodiny. Tato péče o nezletilé dítě se vykonává převážně v rodině příbuzné a nemění se právní postavení dítěte. To znamená, že vztah rodič – dítě zůstává zachován. Hlavní náplní tohoto institutu je výkon osobní péče o nezletilé dítě po dobu, po kterou nemohou rodiče o dítě osobně pečovat. Svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče je pojímáno jako dočasný rodinně právní institut, který předpokládá pravidelné a osobní kontakty rodiče s dítětem.¹⁵

Nejdůležitější podmínkou při svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby je zájem dítěte. Při výběru osoby, která by měla po určitou dobu o dítě pečovat, dá soud většinou přednost příbuznému dítěte, pokud se svěřením souhlasí a poskytuje záruku řádné výchovy. Blízký příbuzenský vztah mezi fyzickou osobou, které je dítě svěřováno do výchovy, a dítětem je velmi žádoucí. V praxi jsou nejčastěji svěřovány děti podle ustanovení § 45 zákona o rodině do výchovy prarodičům, strýci, tetě.¹⁶ Za splnění určitých podmínek, lze také svěřit nezletilé dítě od výchovy staršího zletilého sourozence.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*: 3. vydání. MU Brno: Doplněk, 2006. s. 320.

¹⁶ Tamtéž, s. 321.

Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné výchovy, zákon neurčuje obsah právního vztahu mezi dítětem a fyzickou osobou. Zákon pouze dle § 45 odst. 4 ukládá soudu, aby vymezil rozsah práv a povinností k dítěti. Zpravidla je rozsah práv a povinností soudu konkretizován tak, že fyzická osoba nebo manželé mají právo a také povinnost zajistit výkon péče o dítě, dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho jmění, avšak pouze v běžných záležitostech. Soudním rozhodnutím nelze v žádném případě převést na fyzickou osobu všechna práva a povinnosti rodičů vyplývající z institutu rodičovské zodpovědnosti, která přísluší ze zákona pouze rodičům. Proto rozhodování o podstatných věcech týkajících se dítěte bývá zpravidla vyhrazeno rodičům, pokud ovšem nedošlo k zásahům do rodičovské zodpovědnosti (§ 44 ZOR).¹⁷ Pominou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno jiné osobě než rodičům, soud vydá rozhodnutí, kterým tato forma náhradní rodinné výchovy zanikne.

3.5 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Další formou náhradní rodinné péče je péče pěstounská. I tato forma péče by měla být ukládána jako náhradní řešení v případě krize rodiny. Pěstounská péče není typickým porozvodovým uspořádáním poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, ale může nastat i taková situace, kdy soud rozhodne, že v nejlepším zájmu dítěte bude svěřit jej do pěstounské péče. Jde o institut, který ZOR upravuje v § 45a – 45d. Jedná se o výkon osobní péče o nezletilé dítě po dobu, po kterou se rodiče nemohou osobně o dítě starat. Jakmile taková překážka odpadne, mohou opět rodiče osobně pečovat o své dítě.

Pěstounskou péčí je tedy především nutné chápat jako dočasný rodinněprávní institut, který předpokládá pravidelné osobní kontakty rodiče s dítětem. Není-li to však dlouhodobě možné, musí plnit úkol dlouhodobější osobní péče o dítě s cílem zajistit dítěti zdravé a stabilní rodinné prostředí.¹⁸ Soudním rozhodnutím, jímž je dítě svěřeno do pěstounské péče, nevzniká mezi pěstounem a dítětem takový vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi a také nezanikají právní vztahy dítěte k jeho původní rodině. Pěstoun se stává nositelem práv a povinností rodičů v oblasti výchovy dítěte, je povinen se o dítě osobně starat. Pokud jde o zastupování dítěte, je pěstoun omezen jen na zastupování v běžných věcech. O podstatných

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*: 3. vydání. MU Brno: Doplněk, 2006. s. 322.

¹⁸ Tamtéž, s. 326.

záležitostech týkajících se dítěte rozhodují jeho rodiče, kteří zůstávají zákonnými zástupci dítěte, pokud nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu. Pěstounovi také nevzniká vyživovací povinnost k dítěti, ledaže by vyplývala z jiného rodinněprávního vztahu.¹⁹

Vyživovací povinnost jsou povinni plnit rodiče dítěte svěřeného do pěstounské péče. Její výši určí soud na návrh úřadu státní sociální podpory příslušného k poskytování příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Rodiče však tuto vyživovací povinnost neplní k rukám pěstouna nebo dítěte, ale nárok na výživné přechází do výše příspěvku, který stát pěstounům poskytuje, na stát. Jedná se o tzv. legální cesi. Je-li však výživné vyšší než příspěvek, vyplácí se tento rozdíl přímo pěstounovi, popř. zletilému dítěti. Smyslem legální cese je oproštění pěstounů od mnohdy problematického vymáhání výživného pro dítě, které jim bylo svěřeno do pěstounské péče.²⁰

Co se týká osoby pěstouna, tak na rozdíl od institutu svěřením do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče zákon jako pěstouny nepreferuje blízké osoby, ale příbuzní vyloučení nejsou. Pěstounem se může stát pouze fyzická osoba, která má osobní předpoklady, zejména morální a zdravotní, pro zajištění řádné výchovy dítěte a která způsobem svého života a života své rodiny, v níž bude dítě vychováváno, zaručuje, že bude pěstounskou péčí vykonávat ku prospěchu dítěte. Jedná se především o občanskou bezúhonnost,²¹ o to jak vychovává své vlastní děti, pokud je má. A v případě, že pěstoun žije v manželství, tak jaká je kvalita tohoto manželství.

Dalším rozdílem od výchovy jinou fyzickou osobou než rodiče je stanovení obsahu práv a povinností. Zákon o rodině výslovně upravuje jak vzájemná práva a povinnosti dítěte a pěstouna, tak i práva a povinnosti pěstouna a rodičů, a to proto, že je-li dítě svěřeno do péče pěstouna, jsou i nadále zachovány vztahy k jeho původní rodině. Mezi nejdůležitější právo pěstouna patří výkon osobní péče o dítě. Pokud jde o právo zastupovat dítě, tak jej může vykonávat jen v běžných věcech. Právo spravovat jeho majetek pěstounovi vůbec nepřísluší. Dítě svěřené do pěstounské péče má vůči pěstounovi určité povinnosti, mezi ně například

¹⁹ MACHÁČKOVÁ, L. Formy náhradní péče o dítě podle zákona o rodině. *Univerzita Palackého Olomouc, Právnická fakulta, Iuridica 2*, s. 132.

²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 9, s. 307.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*: 3. vydání. MU Brno: Doplněk, 2006. s. 330.

patří pomáhat dle svých schopností v domácnosti pěstouna, popřípadě je-li to možné, tak i přispívat na úhradu běžných potřeb.

Výchova v dobře fungujícím rodinném prostředí je nezbytným předpokladem pro zdravý vývoj dítěte, proto si myslím, že i když pěstounská péče je zvláštní formou porozvodového uspořádání a soud ji jistě nepreferuje, tak v případě, že je to v zájmu dítěte a péči nelze zajistit jiným způsobem, tak by soud k této formě výchovy měl přistoupit.

3.6 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

O institutu ústavní výchovy by mohla být napsána další práce, jak je toto téma obsáhlé. Já se pouze krátce zmíním o podstatě ústavní péče, protože si myslím, že tato výchova jako jedna z forem výchovy dítěte pro dobu po rozvodu je soudem ukládána v minimální míře, nebo dokonce vůbec. Neumím si vlastně představit, v jakých případech by soud svěřil v rámci porozvodové péče o dítě do ústavní výchovy. Muselo by to být opravdu krajní řešení porozvodové situace, kdy by ani jeden z rodičů nebyl schopen zajistit dítěti řádnou výchovu, neexistoval by žádný příbuzný nebo by nedal souhlas k péči o dítě a ani by dítě nebylo svěřeno do pěstounské péče.

Ústavní výchova dle § 46 ZOR je typem náhradní kolektivní péče o dítě. Nemůže-li být o dítě postaráno ve vlastní rodině, zejména proto, že výchova dítěte je vážně ohrožena, vážně narušena nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, soud může nařídit ústavní výchovu. Jelikož je ústavní výchova až krajní řešení, je soud povinen před jejím nařízením zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit jiným způsobem, zejména náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. Ústavní výchova může být nařízena jen u nezletilého dítěte a z důležitých důvodů ji může soud prodloužit až o 1 rok po dosažení jeho zletilosti.²²

Ústavní výchova patří mezi velmi diskutovaná témata, zejména co se týče jejího negativního dopadu na vývoj dětí a mladistvých a to ať už důvodu neosobní péče vychovatelů, kteří v žádném případě nemohou nahradit vlastní rodiče, anebo proto, že jakmile dítě dovrší osmnáctý rok věku (popř. 19. rok), musí ústav opustit začít se starat sám o sebe, hledat bydlení, práci apod.

²² MACHÁČKOVÁ, L. Formy náhradní péče o dítě podle zákona o rodině. *Univerzita Palackého Olomouc, Právnická fakulta, Iuridica 2*, s. 134.

Všem formám náhradní péče je společná jedna základní charakteristika – dítě je vychovááno lidmi, kteří nejsou jeho biologičtí rodiče. Každá z forem náhradní péče má svá silná i slabá místa, své přednosti i úskalí. Neplatí tu kategorizace lepší – horší, ale spíše vhodné – méně vhodné. Proto rozhodnutí v konkrétním případě závisí na odborném a odpovědném posouzení. Všichni, kteří se tohoto posuzování a rozhodování účastní, si musí neustále připomínat, že rozhodují o dětech, tedy osobách, které se nemohou bránit a prožívají období, které předjímá kvalitu jejich budoucího života.²³

²³ MACHÁČKOVÁ, L. Formy náhradní péče o dítě podle zákona o rodině. *Univerzita Palackého Olomouc, Právnická fakulta, Iuridica 2*, s. 135.

4. KRITÉRIA SOUDU PRO ROZHODOVÁNÍ O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO VÝCHOVY

Ať již soud rozhodne, že dítě bude svěřeno do výhradní výchovy jednoho z rodičů, společné či střídavé výchovy, musí zvážit všechna kritéria, která mu zákon o rodině ukládá. Dle § 26 odst. 4 „při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.“ Dále § 26 odst. 5 uvádí, že „soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“ V neposlední řadě má také soud povinnost na základě § 31 odst. 3 ZOR zjistit názor dítěte, jestliže je dítě schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor.

Jako subsidiárním výkladový prostředek k § 26 ZOR může soud použít tzv. kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů, která byla zpracována řadou odborníků z řad psychologů, soudců, sociálních pracovníků nebo soudních znalců. Přiklání se k nim například také známý soudní znalec a psycholog v oblasti rozvodového poradenství PhDr. Eduard Bakalář, CSc. Mezi kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů dle důležitosti řadí:

1. Osobnost rodiče

Je jako kritérium jedno z nejdůležitějších, protože kvalita osobnosti, její zralost a hodnoty se přímo promítají do většiny dalších kritérií.

2. Vztah rodiče k dítěti

U tohoto kritéria by se měl soudce zaměřit především na znalosti rodiče ohledně vnitřního světa dítěte, zda se rodič podílí na základních aktivitách péče o dítě nebo jestli je schopen projevit emoční vřelost. Otcové jsou obvykle u těchto kritérií znevýhodněni, protože obvykle jsou to matky, které bývají s dětmi doma a starají se o ně a většinou také nemají zábrany projevit své city.

3. Charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů

Dítě k formování vlastního charakteru potřebuje mít ve svém okolí dobrý vzor. Při posuzování tohoto kritéria se vychází z informací získaných z rozvodového spisu, z psychologických testů, popřípadě ze záznamů o trestných činech nebo přestupcích rodiče a také z daného chování rodiče.

4. Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem

Zpřetrhání citového pouta dítěte k rodiči vede k narušení základní životní jistoty dítěte, popuzení pak k celému spektru poruch a vypěstovaný syndrom zavržení rodiče k poškození psychického vývoje dítěte. Toto kritérium obsahově úzce souvisí s předchozími. Má-li totiž první rodič zdravou osobnost, má-li k dítěti pozitivní vztah, má-li dobrý charakter, pak dítěti nebrání ve styku s druhým rodičem, i když k němu může mít osobní výhrady.²⁴ ZOR stanoví v § 27 odst. 2, že „bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů.“

5. Vztah dítěte k rodiči

Soud zjišťuje kvalitu, intenzitu takového vztahu a také jak rodič umí uspokojovat dětské potřeby. Avšak soudce při posuzování tohoto kritéria může narazit na určitá úskalí, např. v případě, že dítě si vytvoří pevný citový vztah k jednomu rodiči, který mu po delší dobu byl na blízku, může tak dojít k manipulaci dítěte.

6. Vzor pro vytvoření sociální zejména sexuální role, identity

Aby dítě bylo schopno přijmout svoji společenskou roli musí mít vedle sebe vhodný vzor. Na základě výzkumů bylo prokázáno, že rodič stejného pohlaví je velmi důležitý pro úspěšné přijetí sexuální role dítěte a že děti žijící s rodičem stejného pohlaví se přizpůsobují lépe, než děti žijící s rodičem opačného pohlaví.

7. Úroveň vzdělání a inteligence rodiče

8. Šíře rodinného zázemí

Za širší rodinné zázemí se považují zejména prarodiče, sourozenci, strýcové, tety a jejich děti. Kritérium nabývá na důležitosti teprve tehdy, je-li početní nepoměr výraznější, např. má-li osamělý rodič jen jednoho sociálně omezeného příbuzného ve srovnání s druhým rodičem, který má několik blízkých a sociálně fungujících příbuzných.²⁵ Důležité je také, jestli se dítě s příbuznými stýká a jaká je kvalita těchto vztahů.

²⁴ BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*: Praha: Karolinum, 2006. s. 20.

²⁵ Tamtéž, s. 23.

9. Kontinuita prostředí pro dítě

Děti by neměly přerhávat svazky s důležitými osobami, jako jsou příbuzní, kamarádi, sousedé a ani s prostředím, na které si zvykly, ať již tím je dům, škola či hřiště. Výjimka z tohoto požadavku se týká pouze negativních a traumatických vzpomínek na určité osoby nebo prostředí.

10. Socioekonomický status

V neposlední řadě mezi kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů je socioekonomický status. Má-li rodič více finančních prostředků, může zajistit dítěti lepší životní podmínky. Tímto kritériem se má na mysli dostupnost finančních prostředků či rezerv, které má rodič k dispozici. Avšak toto kritérium je až na posledním místě, jako nejméně důležité, neznamena to však, že je zanedbatelné.²⁶

V žádném případě nelze jako kritérium opomenout věk dítěte, názor dítěte a v neposlední řadě je velmi důležité, aby soud vydal rozhodnutí, které bude v nejlepším zájmu dítěte. K institutů zájem dítěte a názor dítěte se budu věnovat v následujících kapitolách. Avšak žádné z těchto kritérií nelze posuzovat samostatně. Soud k nim totiž musí přihlížet jako k celku.

4.1 ZÁJEM DÍTĚTE

Nejen v souvislosti s porozvodovou péčí o dítě se hovoří o tzv. „nejlepším zájmu dítěte“ (objevuje se také v souvislosti s rozhodováním o náhradní rodinné výchově, s § 62 ZOR – popření otcovství nejvyšším státním zástupcem a mnoha dalšími instituty rodinného práva).

Pojem „nejlepší zájem“ obecně označuje blaho dítěte. Vzhledem k tomu, že každý případ je jedinečný, nelze obecně definovat, co je v nejlepším zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte je proto nutné zkoumat individuálně a brát při tom v úvahu konkrétní rysy každého případu. Jedná se o tzv. neurčitý právní pojem a jeho výklad je ponechán na judikatuře soudů. V souvislosti s mezinárodními smlouvami jej ale vymezuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na svých webových stránkách.

Pojem nejlepší zájem dítěte se objevuje ve všech mezinárodních smlouvách, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala. Ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte nebo obecně lidských právech a základních svobodách, ať již operují s pojmem „zájem“ nebo

²⁶ <http://www.iustin.cz> ze dne 5.10. 2009

„nejlepší zájem dítěte,“ vyplývá, že takovým zájmem je především možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny.

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, schválený vládou České republiky definuje nejlepší zájem dítěte jako *„životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.“* Zájem dítěte ve vnitrostátních případech je nutné vykládat ve smyslu mezinárodních smluv, protože jakýmkoli jiným výkladem by ČR porušovala své mezinárodněprávní závazky, a tím i vlastní Ústavu.²⁷ Dle čl. 10 Ústavy *„jsou vyhlášeny mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“*

Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky vydal v roce 2008 směrnici pro určování nejlepšího zájmu dítěte, ve které stanoví, že pro zajištění optimálního uplatnění principu nejlepšího zájmu dítěte při krocích týkajících se jednotlivých dětí, lze v závislosti na okolnostech použít jeden z následujících postupů:

a) Posouzení nejlepšího zájmu dítěte

Posouzení nejlepšího zájmu je posouzení prováděné personálem podnikajícím kroky ohledně jednotlivých dětí, které má za cíl zajistit, aby tyto kroky braly v první řadě ohled na nejlepší zájem dítěte. Posouzení mohou provádět zaměstnanci s potřebnými odbornými znalostmi, buď samostatně, nebo po konzultaci s jinými subjekty, a za účasti dítěte.

b) Určení nejlepšího zájmu dítěte

Určením nejlepšího zájmu se rozumí formální proces s přísnými procesními zárukami, navržený pro určení nejlepšího zájmu dítěte pro účely obzvláště závažných rozhodnutí dotýkajících se dítěte. Tento proces by měl umožnit přiměřenou účast dítěte bez diskriminace, měly by se jej účastnit odpovědné osoby s odbornými znalostmi v příslušné oblasti a měl by nalézt rovnováhu mezi všemi relevantními faktory tak, aby byla zvolena nejlepší možnost.²⁸

²⁷ <http://www.msmt.cz> ze dne 12. 11. 2009

²⁸ <http://www.unhcr.cz> ze dne 12. 11. 2009

Každopádně podstata „zájmu dítěte“ v oblasti rozhodování soudu o svěřeni dítěte do výchovy bude ve všech případech velice podobná, a to je zájem dítěte na tom, aby kvůli rozvodu nepřišlo o jednoho z rodičů.

4.2 VÝSLECHNUTÍ DÍTĚTE PŘED SOUDEM

Ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině ukládá soudům povinnost zjistit názor dítěte s ohledem na jeho stupeň vývoje. *„Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.“* Uvedené ustanovení se opírá o čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, která je součástí českého ústavního pořádku a má přednost před zákony. Česká republika se zavázala, že zabezpečí dítěti, které je schopno formulovat své názory, právo svobodně se vyjadřovat, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost.

Výslechnutí nezletilého dítěte před soudem bylo původně upraveno v ustanovení § 178 odst. 2 o. s. ř. Dnes zde místo toho najdeme jen odkaz na názor orgánu sociálně-právní ochrany dětí a samotný výslech dítěte je upraven v § 100 odst. 3 o. s. ř.: *„V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí buď prostřednictvím jeho zástupce nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, anebo výslechem dítěte; výslech lze provést i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“* Je nutné dodat, že výslech nezletilého dítěte není výslechem svědka, odpovídá výslechu účastníka a s tím zákon spojuje určitá práva a povinnosti.

Soudci většinou neradi předvolávají nezletilého k výslechu, protože to sebou nese mnohá úskalí. Jedním z úskalí je nezralost a závislost dítěte. Dítě si často neuvědomuje význam svých přání. Může říct, že raději chce být s tatínkem, protože ten ho nechá dívat se do noci na televizi nebo mu dovolí jíst sladkosti, jaké chce. Zůstává otázkou, nakolik to, co dítě řekne, je závazné pro soudy. Je zřejmé, že dítě je také snadno zkorumpovatelné, vydíratelné a programovatelné. Rodič, který bude chtít dítě „přetáhnout na svou stranu,“ bude využívat závislostí dítěte a místo usměrňování k větší zralosti jej bude rozmazlovat, tolerovat mu

nevhodné chování a bude-li se dítě u soudu vyjadřovat, kterému rodiči dává přednost, pak není těžké odhadnout výsledek.²⁹ Tento rodič může také dítě citově vydírat, což není těžké. Stačí dítěti jen lehce nastínit, jaké hrozné následky bude mít jeho „nesprávné rozhodnutí,“ jak by ublížil těm, kteří ho mají rádi, nebo jaké by měl špatné svědomí. Co se týká již zmíněného programování dítěte, tak to zvládají tisíce rodičů s podprůměrným intelektem většinou formou vytrvalého přesvědčování a opakování, jak je druhý rodič špatný. Hovoříme o tzv. syndromu zavržení rodiče, kterému se věnuji v deváté kapitole. Bude-li takové dítě před soudem sdělovat, kterému rodiči dá přednost, pak je podle psychologa E. Bakaláře stoprocentně jisté, jak se dítě vyjádří a kterému rodiči dá přednost. Tato všechna úskalí musí vzít soudce v úvahu. Proto by soudce, dle R. A. Warshaka, v žádném případě neměl nezletilému klást přímou otázku „s kterým rodičů by raději žilo.“

Na druhou stranu ani samotné dítě v rámci svého práva není oprávněno se vyjadřovat ke všem záležitostem, které se ho dotýkají. Mám tím na mysli např. odmítat kontakt s jedním rodičů, protože oba rodiče mají právo a výchovu dítěte. V případě, že dítě takto odmítá stýkat se s jedním z rodičů, tak by soud měl zjistit, proč tomu tak je. Mohou zde být totiž i důvody oprávněné, např. páchaní trestné činnosti na dítěti – pohlavní zneužívání, týrání, ale tak i důvody neoprávněné, jako např. že dotyčný rodič má na dítě vyšší nároky, je na něj přísnější apod. Pokud ale u opatrovnického řízení zřetelně nevyplývá, který z rodičů má lepší výchovné předpoklady a kterému soud svěří dítě do výchovy, pak by soud měl využít pomoci soudních znalců, kteří mají pro posouzení výchovných předpokladů rodičů své osvědčené metody.

²⁹ BAKALÁŘ, E. a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*: Praha: Triton, 2008. s. 8.

5. TRENDY VE SVĚŘOVÁNÍ DÍTĚTE DO PÉČE

Z dostupných statistik o porozvodovém uspořádání poměrů k nezletilému dítěti na webových stránkách Českého statistického úřadu jsem zjistila, že v posledních 15 letech bylo přibližně 90% dětí svěřeno do výhradní péče matek. Poslední dostupná statistika je z roku 2007, kdy 24 351 dětí bylo svěřeno do péče matce, jen 2 216 dětí do péče otce, do společné nebo střídavé výchovy 1 195 dětí a jiné fyzické osobě než rodičům bylo svěřeno 98 dětí. Tento fakt může vést k otázce, jestli při rozhodování o výchově nedochází k diskriminaci otců. Statistiky ohledně svěřování dětí do péče ale nenabízejí kromě výše uvedených čísel podrobnější informace o tom, kolik procent otců a matek během rozvodu skutečně o svěřování dítěte do výhradní péče žádá.

Na webových stránkách Sociologického ústavu AV ČR jsem našla velice zajímavou studii nazvanou „Pohled expertů – co říkají advokáti, soudci a soudních znalci o problematice porozvodového rodičovství.“ Tato studie je zpracována na základě rozhovorů se soudci, advokáty a soudními znalci, zabývají se porozvodovou problematikou, kteří se vyjadřují k určitým institutům v oblasti svěřování dítěte do výchovy rodičů.

Podle výpovědí soudců je hlavní příčinou nerovného svěřování dětí do výhradní výchovy to, že o děti ve skutečnosti žádá jen malé procento otců. Okolo 80% otců již předem rezignuje na možnost žádat o svěřování dítěte do péče a ztotožní se s tím, že dítě má být svěřeno do výchovy matce. Hlavní „boj“ se tak svádí o úpravu styku a výši alimentární povinnosti.³⁰ Soudci dále uvedli, že matkám jsou děti více svěřovány do péče na základě dohody rodičů. Žádný ze soudců údajně nemá problém rozhodnout o výhradní výchově otce, pokud má lepší předpoklady pro výchovu dítěte než matka. V přibližně 70-90% přicházejí rodiče k soudu s dohodou, ze které vyplývá, že péči o dítě přebírá matka. S žádostí o svěřování do výhradní výchovy otce se soudci i advokáti shledávají minimálně. Většina těchto případů je doprovázena neschopností bývalé manželky zajistit dítěti potřebnou péči a výchovu. V případě, že dítě není svěřeno matce, počíná okolí matky – a to paradoxně především ženy – hledět na matku jako na sociálně patologickou osobu, protože „jinak by přece dítě dostala.“³¹

Samotné rozhodnutí rodičů o svěřování dítěte do výchovy matky je podle expertů ovlivněno věkem dítěte a předrozvodovým uspořádáním péče v rodině. V Čechách převládající model, kdy rodičovská dovolená a samotná péče v raném věku dítěte je

³⁰ VESELÁ SAMKOVÁ, K. Trendy rozhodování soudů ve věcech svěřování dětí do péče jednoho z rodičů. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 7-9.

³¹ Tamtéž, s. 7-9.

povětšinou záležitostí matky a otec naopak za rodinu zodpovídá finančně, se přenáší i do rozhodnutí o uspořádání výchovy dítěte po rozvodu. Otcové v těchto případech často sami přiznávají, že nejsou fakticky připraveni se o takto malé dítě postarat a souhlasí s jeho předáním do výhradní péče matky.

Určitou roli sehrává i hodnotové nastavení ve společnosti. Sami dotázaní experti poukazují na to, že právě minimum případů, ve kterých jsou děti svěřovány do péče otci, mohou ovlivňovat i předsudky soudců, sociálních pracovníků a psychologů. Soudnictví v České republice je bezesporu velmi feminizované, opatrovnictví řeší převážně ženy - soudkyně, které někdy, bohužel, postupují podle zavedeného schématu, že dítě patří k matce a pro advokáty *„je potom opravdu těžké je přesvědčit, že otec opravdu není úchyl, pokud chce častější styk než dva víkendy v měsíci.“*³²

Rozhodujícím kritériem pro svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů je podle soudců míra, do jaké prokázal své rodičovské kvality před rozvodem. Během soudního řízení se pak prokazuje faktická účast na výchově a péči o dítě. Občas se stává, že jeden z rodičů chce svěřit dítě do své péče, ale v podstatě nezná a neprokazuje základní znalosti o svém dítěti. To je právě častý „problém“ otců, kteří o svěřením žádají, neboť své děti ve skutečnosti dost neznají. Jejich role v rodině a ve výchově dítěte bývá často omezena „pouze“ na její finanční zabezpečení. Svěřením dítěte do péče může být ovlivněno také samotným rozhodnutím dítěte. Zákon o rodině nijak neupravuje, v kolika letech je dítě dostatečně vyspělé pro toto rozhodnutí, proto záleží na individuálním přístupu soudce, jak posoudí vyspělost a způsobilost dítěte. Z rozhovorů vyplynulo, že soudci k názoru dětí přihlíží od osmi až deseti let věku dítěte. Kritériem pro posuzování svěřením dětí do péče může být i nízký věk dítěte. V tomto případě svěřují soudy většinou dítě matce do výhradní péče a to na základě lepší způsobilosti ženy v péči o velmi malé dítě.

Opatrovnické řízení často narušují a zbytečně prodlužují konfliktní rodiče. Velice zajímavým zjištěním pro mne bylo, že se často jedná o lidi s vyšším vzděláním. Tito lidé se navzájem velmi efektivně napadají a vydírají. Spory pak bývají zdlouhavé a nejvíce zatěžující pro dítě. Často konflikty mezi lidmi vyššího vzdělání vygradují až v to, že matky obviňují otce ze sexuálního obtěžování nebo týraním dítěte.

Ještě bych se chtěla krátce zmínit o názorech soudců na společnou a střídavou výchovu. Jak jsem již několikrát uvedla, nejsou ani na jednu z nich jednotné názory. V čem se ale experti shodují je, že obě dvě alternativy kladou na rodiče velké nároky a to hlavně

³² studie dostupná na <http://www.soc.cas.cz> ze dne 1.12. 2009

v oblasti komunikace. Tato uspořádání porozvodové péče podle odborníků nefungují u párů, které jsou během rozvodu ve výrazném konfliktu a nejsou schopni spolu komunikovat. V takových případech, i když si toto uspořádání rodiče přejí, jim soudci podle svých slov často tuto variantu rozmlouvají, neboť z jejich chování při rozvodovém řízení je zřejmé, že není možné, aby bylo takové uspořádání v budoucnu funkční.³³

Na závěr této kapitoly bych už jen chtěla dodat, že každé rozvodové řízení, každé rozhodnutí o porozvodovém uspořádání je specifické, a proto nelze na základě statistik o rozvodech dělat jakákoliv zobecnění nebo vyvozovat z nich diskriminaci některých skupin.

5.1 KULT MATEŘSTVÍ

Jak jsem uvedla v předchozí kapitole, tak většina dětí v opatrovnickém řízení je svěřována do péče matek. Na základě výzkumu sociologického ústavu AV ČR bylo zjištěno, že na případy opatrovnického řízení se specializují většinou ženy, které mohou být ohledně nenahraditelnosti mateřské role dosti zaujaté. Jiný případ se týká rozvádějících rodičů, kteří stráví více času dohadováním se o majetek než o dítě, a následují společenskou zvyklost, že o dítě bude pečovat matka. Myslím, že k tomuto se velice výstižně vyjádřil R. A. Warshak ve své knize *Revoluce v porozvodové péči o děti: „Péče o děti a jejich výchova by neměly být výsadním právem žen o nic víc než je práce mimo domov výsadní doménou mužů.“*

I samotné dokazování v rámci soudního jednání je často ovlivněno představou, že matka je vždy schopná se o dítě postarat, pokud není prokázán opak, zatímco otec tuto schopnost musí nejprve dokázat. Přetrvávající tradiční názor, že o dítě má pečovat matka se podle některých pramenů nazývá „kultem mateřství.“

Avšak ženy v porozvodovém uspořádání neměly vždy výsadní roli. V podstatě můžeme říct, že jejich role se upevnila až v 19. století. V dobách antického Říma, měli otcové naprostou moc nad svými dětmi – mohli je prodat do otroctví, nebo dokonce i zabít. Práva matek prakticky neexistovala. V případě rozvodu přešla péče o dítě automaticky na otce. Jeho práva na dítě byla v podstatě rovnocenné právu na majetek.³⁴ Tradice otcovské nadřazenosti trvala ještě po několik století a k jejímu ústupu docházelo velice pozvolna. Ještě na počátku

³³ studie dostupná <http://www.soc.cas.cz> ze dne 1.12. 2009

³⁴ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. Praha: MPSV, 1995. s. 24.

19. století byl otec, pater familias, skutečným ztělesněním moci a autority, zastupoval nejen své děti, ale i svou manželku, byl jediný živitelem rodiny. V důsledku ekonomického rozvoje došlo k oddělení pracovního a domácího prostředí a muži jako živitelé rodin opouštěli domovy a trávili mnohem více času v práci. Zodpovědnost za děti tak přecházela na matky.³⁵ Postupem času začaly soudy otcovo téměř absolutní právo dosti omezovat. Jak se pozice otce v rodině postupně měnila, dospěl vývoj až ke vzniku kultu mateřství, který zcela změnil pohled na práva matek. Na malé děti se postupně začalo pohlížet tak, že mají specifické potřeby, které dovedou lépe uspokojit matky. Tento postoj pak začal v opatrovnických věcech převažovat a stal se známým jako „presumpce útlého věku dětí“,³⁶ na jehož základě byly velmi malé děti svěřovány matkám. Když ale dosáhly zhruba věku 4 – 5 let, byly vráceny do péče otcům. Postupně se ale tato věková hranice posouvala směrem nahoru, což vedlo nakonec k tomu, že byly děti jakéhokoli věku převážně svěřovány matkám.

Na počátku 20. století přispěl k posílení „kultu mateřství“ i známý psychoanalytik Sigmund Freud, který označil mateřskou roli za jedinečnou. Jeho psychoanalýza tak znamenala i vědeckou podporu pro měnící a rozvíjející se společnost. Otec měl fungovat jako živitel rodiny a na vývoj dítěte měla dohlížet hlavně matka a tento tradiční názor přetrvává dodnes. Myslím si, že pokud soudy rozhodují o svěřeni velmi malého dítěte do péče, s ohledem na presumpci útlého věku, by jej měli svěřit matce. Možná jsem také vůči tomu trochu zaujatá, ale myslím si, že ženy opravdu lépe zvládnou péči o malé dítě a že k tomu mají vrozené dispozice na rozdíl od mužů. Avšak když jsem se zeptala několika rozvedených otců, zda by chtěli své malé dítě svěřit do výchovy, tak shodně odpověděli, že by si s dítětem nevěděli rady a že je to pro ně pohodlnější, když jej má v péči matka. Samozřejmě jsou mezi muži i výjimky, které jsou schopny se o malé dítě postarat a žádají o svěřeni do péče.

Vliv „kultu mateřství“ přetrvával po mnoho desetiletí. Až v 70. letech 19. stol. byly iniciovány výzkumy, které vyvrátily vžitý názor a přinesly zjištění, že otec je významný, nejen když jsou děti starší, nýbrž v ranných letech.³⁷

³⁵ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 22.

³⁶ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. Praha: MPSV, 1995. s. 25.

³⁷ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 24.

5.2 PRÁVA OTCŮ

V posledních letech se o otcích usilujících o svěřeni dítěte do péče hovoří čím dál častěji. S přibývajícím počtem rozvodů stoupá také počet otců snažících se dostat dítě do výhradní péče. A také proč ne. Přece dítě má právo na oba svoje rodiče a otcové jsou plnohodnotným rodičem stejně tak jako matka. Avšak v naší společnosti (nejen mezi ženami) je pořád zažitý určitý mýtus, že dítě po rozvodu má automaticky dostat matka. Myslím ale, že by otec měl mít srovnatelné šance na výchovu dítěte po rozvodu, jako matka. Ve srovnání s porozuměním společnosti pro ženy, s nimiž děti stále žijí, má společnost obecně jen velmi omezené porozumění a empatii pro otce v případě rozpadu rodiny.

Úloha matky ve výchově dítěte je samozřejmě nezpochybnitelná. Podle mnohých právníků, na otce české soudy pohlížejí jako na rodiče, které lze na nahradit. Avšak soudci si často dostatečně neuvědomují, že řízení péče o nezletilé je řízením nesporným, tzv., že se nemá jednat o spor stran. Přesto však často dochází mezi otcem a matkou k častým sporům. Pokud žádá o svěřeni do péče žena, je to přirozené a moc o tom nepřemýšlíme. Žádá-li však o svěřeni dětí muž, naplňuje nás to pochybami a otázkami.³⁸ Muži, pro které je role otce natolik zásadní, že se rozhodnou porušit společenské konvence a žádají o svěřeni dětí do své péče, se setkávají s mnohými velmi těžko překonatelnými překážkami právního i společenského charakteru.³⁹

Jak už jsem v předchozích kapitolách uvedla, role otce v rodině se měnila v souvislosti se společenskými změnami. V antickém Římě měl otec absolutní moc a to nejen nad dítětem. Tzv. otcovská moc byla postupem času v mnoha zemích zakotvena v zákonech v různých formách. Tradice otcovské nadřazenosti přetrvávala po řadu století a k jejímu uvolňování docházelo jen zvolna. V průběhu 19. století začala otcovská moc v důsledku ekonomického rozvoje ustupovat a do popředí se dostal tzv. „kult mateřství“ a v souvislosti s rozhodováním o svěřeni dítěte do výchovy nastala tzv. „krize otců.“ Tato skutečnost mohla být jednou z možných příčin vzniku otcovských sdružení.

V páté kapitole jsem již, myslím, že dostatečně, hovořila o problematice svěřování dětí do výchovy otce pro dobu po rozvodu a uvedla jsem, že podle soudců je hlavní příčinou nerovného svěřování dětí do výhradní výchovy to, že o děti ve skutečnosti žádá jen malé

³⁸ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. Praha: MPSV, 1995. s. 83.

³⁹ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. s. 26.

procento otců. Advokáti k tomu zároveň dodávají, že to může být zapříčiněno vlivem určitého mediálního tlaku zdůrazňujícího nemožnost otce získat dítě do své péče, a proto tuto snahu mnozí otcové předem vzdávají a o svěřeni do péče se ani nepokoušejí, i když by objektivně péči o dítě zvládali a měli o ní skutečný zájem. V této souvislosti mě proto napadá otázka, jaký vliv vlastně mají média na rozhodování rodičů. Nelze si nepovšimnout, že v současné době jsou v médiích prezentovány případy, kdy se ukřivděný otec snaží získat dítě do své výhradní nebo alespoň do střídavé výchovy, soud však rozhodne o svěřeni do péče matky. Avšak média v podstatě nikdy neukáží pravou skutkovou podstatu případu, abychom si mohli udělat objektivní názor a nejen litovat otce, že mu nebylo přiznáno právo na porozvodovou péči o dítě. Při studiu této problematiky mě dost překvapilo, že existují sdružení, která se zabývají právy otců, konkrétně bojují za svěřeni dítěte alespoň do střídavé péče otce po rozvodu. V současné době v České republice existuje několik organizací zaměřených na otcovskou problematiku: „Unie otců - Otcové za práva dětí,“ „Spravedlnost dětem - Sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů,“ „Sdružení za dodržování práv dětí a rodičů,“ sdružení „K 213.“

6. PRÁVNÍ ÚPRAVA STYKU S NEZLETILÝM DÍTĚTEM

O styku rodiče s dítětem můžeme hovořit pouze v případě výhradní výchovy pro dobu po rozvodu. Je-li dítě svěřeno do výchovy jednomu z rodičů, má druhý z nich právo se s dítětem stýkat tak, aby mohl naplňovat svá rodičovská práva i povinnosti. Styk rodiče s nezletilým dítětem je základním prostředkem udržování vzájemného vztahu v případech, kdy rodič nemá dítě ve své péči. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů neznamena konec vztahu s rodičem druhým. Dítě má samozřejmě právo stýkat se i s rodičem, kterému nebylo svěřeno do výchovy. Právní podklad najdeme v čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, jež ukládá státům, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zajistit právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. Na Úmluvu pak navazuje § 26 odst. 4 ZOR, který stanoví: „Soud dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.“

Pravidelná informace o dítěti neznamena jen informace o podstatných věcech týkajících se dítěte v rámci rodičovské zodpovědnosti, která náleží ze zákona oběma rodičům, ale také o informace o zdravotním stavu, o školních výsledcích či aktivitách dítěte. V případech, kde mezi rodiči přetrvávají nepřátelské vztahy, a rodič se s dítětem (zejména staršího věku) pravidelně stýká, je informován často samotným dítětem. Dle mého názoru mohou být tyto informace občas poněkud zkreslené, i když na druhou stranu možná ne víc než od bývalého manžela. Otázkou nadále zůstává, jak bude soud tuto povinnost vynucovat?

Ještě než se budu dále věnovat problematice úpravy styku s nezletilými dětmi, vymezím pojem „styk.“ Úmluva o styku s dětmi přijatá 3. 5. 2002 ve Vilniusu Výborem ministrů Rady Evropy charakterizuje tento pojem jako:

- a) *„pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s nějakou osobou uvedenou v čl. 4 a 5, (rodiče, osoby, které mají s dítětem rodinná pouta a jiné osoby, v případě, že jsou stanoveny podmínky vnitrostátním právem) se kterou obvykle nežije“*
- b) *„jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a touto osobou“*
- c) *„poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě“*

Podobu styku rodiče s dítětem obecně určují tři aspekty, kterými jsou rodiče, dítě a zájem dítěte. Důležitost rodičů v tomto případě plyne z jejich postavení nositelů rodičovské zodpovědnosti dle § 31 a násl. ZOR. Také role dítěte je nezpochybnitelná, neboť dítěti náleží ve smyslu § 31 odst. 3 ZOR právo o problémech, které se ho týkají, do určité míry rozhodovat. Teorie i praxe ohledně styku rodiče s dítětem jednoznačně upřednostňuje dohodu rodičů o styku s dítětem před intervencí soudní moci. O úpravě styku s dítětem jsou většinou rodiče schopni se dohodnout. Na základě § 27 odst. 1 ZOR nepotřebuje dohoda o styku rodičů s dítětem schválení soudu, tj. že úprava styku rodiče s dítětem po rozvodu nepatří mezi obligatorní rozhodnutí. Avšak tam, kde jsou vztahy mezi rodiči vyostřené a přetrvávají mezi nimi negativní emoce natolik, že jakákoliv dohoda mezi nimi není možná, tak soud dle § 27 odst. 1 upraví styk rodičů s dítětem, vyžaduje-li to zájem dítěte. Skutečnost, že soud musí rozhodnout o úpravě styku s dítětem, je nejsputnějším následkem rozvodu rodičů a svědčí o přetrvávajících nevyřešených problémech a nevypořádaných účtech mezi nimi.⁴⁰

6.1 DOHODA O STYKU RODIČE S DÍTĚTEM

Jak vyplývá ze zákona o rodině, soud nemůže manželství s nezletilými dětmi rozvést dřív, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. S tím souvisí také úprava styku rodiče s dítětem. Zákon preferuje, aby se na úpravě styku s dítětem rodiče dohodli. Vzniklá dohoda rodičů nepotřebuje ke své platnosti schválení soudu, avšak v praxi se lze s návrhem na schválení takové dohody často setkat. Podle mého názoru má schválení dohody o úpravě styku s dětmi své opodstatnění. Nejenže zakládá exekuční titul a dává rozvádějícím se rodičům určitou jistotu, ale také může podléhat častým změnám a je tedy velmi výhodné, když si ji bývalí manželé mohou změnit, jak jim to vyhovuje a zároveň respektovat zájem dítěte.

Dohodu mezi rodiči není nutné uzavírat v písemné formě, v podstatě jen stačí shoda rodičů a jsou-li navíc schopni dohody ohledně podmínek a podoby styku, nebude pravděpodobně ani problém následná realizace styku s dítětem. I když často ani dohoda není zárukou, že později nenastanou mezi bývalými manželi konflikty. Potom i sebelepší dohoda mezi rodiči ztrácí na významu. V dohodě by si rodiče měli ujasnit základní pravidla ohledně styku rodiče, který nemá dítě ve své péči, s nezletilým dítětem. Měli by si dohodnout

⁴⁰HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*: 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003. s. 69.

pravidelný interval setkávání s dítětem (např. každý sudý víkend, první měsíc prázdnin). Samozřejmě se někdy může stát, že rodič, který dítě nemá ve své výchově, se s ním nemůže setkat, ať už s jakéhokoliv důvodu. A právě zde spatřuji výhodu dohody rodičů (samozřejmě pokud oba dva jsou nadále schopni udělat určitý kompromis) a to v tom, že se si mohou domluvit náhradní termín schůzky nebo ji bez problémů zrušit.

V případech, kdy přestane jednomu z rodičů dohoda vyhovovat a navrhne určitou změnu, ale druhý rodič s novým návrhem nesouhlasí a není ochoten na novou dohodu přistoupit, tak často nezbyvá nic jiného, než podat návrh k soudu, aby upravil styk s dítětem.

6.2 ROZHODNUTÍ SOUDU O ÚPRAVĚ STYKU S DÍTĚTEM

O úpravě styku s nezletilým dítětem rozhoduje soud v případě, když se rodiče nemohou nebo často nechtějí dohodnout. ZOR v § 27 odst. 2 uvádí: „*Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině.*“ V tomto případě soud přesně stanoví, v jakém rozsahu a jak často je rodič, který nemá dítě ve výchově, oprávněn se s ním stýkat.

Rozsah styku s dítětem je samozřejmě značně individuální a závislý na mnoha okolnostech. U dítěte je to především otázka jeho věku, zda se s druhým rodičem stýkalo častěji, zda je na něj zvyklé, je třeba zohlednit také mimoškolní aktivity dítěte a zachování možnosti je i nadále uskutečňovat. Jinak je upravován styk dítěte útlého věku, jinak styk dítěte staršího, které navíc má možnost se k rozsahu tohoto styku vyjádřit.⁴¹ Jestliže dítě na rodiče, o jehož úpravu styku se jedná, nebylo moc zvyklé a je třeba mezi ním a dítětem znovu vztah vytvářet, pak rozsah styku bude alespoň na začátku užší. Na straně rodiče je třeba zvažovat schopnost tohoto rodiče se o dítě postarat během doby, po kterou bude mít dítě u sebe, vzdálenost bydliště obou rodičů a rovněž otázku prostředí, v němž se dítě po dobu kontaktu s druhým rodičem bude pohybovat.⁴²

V praxi českých soudů je obvyklé, že se dítě s druhým rodičem stýká jednou až dvakrát týdně, dále každý druhý víkend od soboty ráno do neděle večer, několik dní během vánočních svátků a dva až čtyři týdny o prázdninách. Podle mého názoru je taková úprava

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině – komentář*: 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 99.

⁴² Tamtéž, s. 99.

zcela nedostatečná. Je logické, že pokud se dítě s rodičem vídá čtyřikrát za měsíc, tak se vztah mezi nimi mění na vztah mezi navštěvujícími se příbuznými. Druhý rodič tak přichází o každodenní starosti i radosti s dítětem a vztahy mezi nimi nemohou být dostatečně naplněny. K tomuto se vyjádřil také Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II ÚS 554/04: *"Úkolem soudů je upravit styk rodičů s dětmi a nikoliv jej omezit či dokonce vyloučit. Soudy musí nalézt takové řešení, které nebude omezovat právo rodiče, zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Styk otce s dětmi tak, jak jej upravily obecné soudy (jednou za čtrnáct dní pouze v neděli a dále souvisle pouze lichý rok jeden týden o jarních, či každoročně dva týdny během letních prázdnin) nenaplňuje právo rodičů podílet se na výchově svých dětí a je porušením citovaného čl. Listiny. Podle přesvědčení Ústavního soudu zájem dítěte vyžaduje, aby se na jeho výchově výrazněji podílel i otec – tedy prvek mužský – který je schopen napomáhat dítěti vhodnou formou i se školní prací a nezastupitelným způsobem se podílet na jeho postupně se vyvíjející životní orientaci. Na druhé straně nelze připustit, aby úprava styku závisela pouze na libovůli či na momentálních možnostech a ochotě či neochotě jednoho z rodičů (ať již otce nebo matky)."*

V rámci úpravy styku rodiče s dítětem může nastat problém, když soud rozhodne, že setkání dítěte s rodičem bude probíhat za přítomnosti druhého rodiče, popř. třetí osoby. U velmi malých dětí bývá často styk otce s dítětem upraven tak, že je u setkání přítomna matka dítěte. Tato podmínka není vyloučena ani u dětí starších, avšak nemusí být trvalá. Přítomnost druhého rodiče může být stanovena třeba jen pro prvních pět návštěv a pak již styk může probíhat bez omezení. Setkání rodiče s dítětem probíhá za účasti druhého rodiče nejčastěji v místě bydliště dítěte. Myslím, že taková úprava styku je dosti nevhodná, neboť přítomnost obou rodičů může přispět ke vzniku konfliktu mezi nimi a negativní atmosféra musí v důsledku velmi významně ovlivnit i vztah dítěte k rodiči.⁴³ Soud by proto měl toto rozhodnutí velice pečlivě zvážit, aby nakonec nedošlo k vytěsnění rodiče ze života dítěte.

Účast třetí osoby může pomoci vytvořit, obnovit nebo znovu navázat vztah mezi rodičem a dítětem. Soud může také upravit styk výše zmíněným způsobem potřebuje-li si ověřit, jakým způsobem probíhá setkání mezi rodičem a dítětem, popřípadě nakolik je styk rodiče s dítětem v zájmu dítěte. Problematická je taková úprava styku z pohledu platné právní úpravy, podle které nelze třetí osobě uložit povinnost účastnit se setkání, a pokud by se tato

⁴³ PRŮCHOVÁ, B, NOVÁK, T. Omezený styk rodiče s dítětem. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 11-12.

osoba účasti bránila, nebylo by vůči ní rozhodnutí vykonatelné.⁴⁴ Podle mého názoru je v případě negativních vztahů rodičů nebo dítěte a rodiče způsob styku za přítomnosti třetí osoby mnohem vhodnější, než za účasti druhého rodiče. Avšak i v tomto případě může dojít k negativnímu dopadu na dítě, hlavně proto, že setkání probíhá v neznámém prostředí a dítě se tam nemusí dobře cítit a proto se také může stát, že později styk v tomto prostředí bude odmítat.

Z povahy věci vyplývá, že soud nemůže uložit povinnost rodiči, který nemá dítě ve své péči, aby se s dítětem stýkal a navštěvoval jej a v případě jejího neplnění ji nemůže soudně vynucovat. Na rozdíl od některých zahraničních úprav (např. německé) není rodič povinen se s dítětem stýkat. Je to pouze jeho právo a pokud toto právo nerealizuje, nemá druhý rodič žádné možnosti ani prostředky, jak ho k tomu donutit. Domnívám se, že zákon v tomto případě nevytváří rovnost v právech obou rodičů. Rodič, který má dítě ve své výchově, je totiž povinen v přesně určený čas dítě ke styku s druhým rodičem připravit a rodiči dítě vydat. Není-li tomu tak a opakuje-li se to, může to druhý rodič považovat za bránění ve styku s dítětem a může tak dojít zase k dalšímu soudnímu řízení. Ale v situaci, kdy je dítě připravené a těší se na druhého rodiče, který ne a ne přijít, tak neexistují žádné právní prostředky, které by ho nějakým způsobem potrestaly. Myslím, že opravdu nelze náklonnost rodiče k dítěti vynucovat a v případě, že by soud o úpravě styku rozhodoval jako o povinnosti, za kterou stanoví sankce, tak by to jistě nebylo už v zájmu dítěte, který soud musí upřednostňovat.

Soud proto v rozsudku stanoví, že otec/matka je oprávněn/a se s dítětem stýkat v určitém rozsahu. Často se stává, že mezi bývalými manželi jsou natolik vyhrocené vztahy, že rodič, který má dítě v péči, si nepřejde, aby se dítě s druhým rodičem stýkalo a dochází tak k situacím, kdy nezletilého ovlivňuje proti druhému z rodičů, předstírá nemoc dítěte v době, kdy má dojít k setkání, nebo dítě druhému rodiči prostě nepředá.⁴⁵ Samozřejmě takové situace nejsou žádoucí, protože zákon preferuje, aby dítě udržovalo styk s oběma rodiči, proto se ZOR tomuto, ve svém ustanovení § 27 odst. 2, snaží zamezit tím, že pokud je bránění ve styku s dítětem opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, což vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině – komentář*: 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 99-100.

⁴⁵ MAŠEK, D. Dítě a rozvod. *Právo a rodina*, 2002, roč. 4 ,č. 7, s. 6-10.

6.3 BRÁNĚNÍ VE STYKU OPRAVNĚNÉHO RODIČE S DÍTĚTEM

Samotné bránění ve styku zákon blíže necharakterizuje. Nepochybně jde o případy mařící, ztěžující, případně znemožňující řádný výkon styku, ať již formou aktivního jednání či nekonání. Zcela jistě sem budou spadat situace, kdy rodič v určený termín dítě úmyslně druhému rodiči nepředá, nebude dodržovat stanovené podmínky styku, např. zkracováním, určené doby, pozdějším předáním dítěte nebo bude-li realizace styku podmiňovat nejrůznějšími podmínkami. Problém může vzniknout i v situaci, kdy oprávněný rodič si vymůže právní úpravu styku, pak však o dítě nejeví zájem.⁴⁶ Jak už jsem výše zmínila, tak styk rodiče s dítětem není povinnost, ale oprávnění.

Vzhledem k tomu, že výkon rozhodnutí o úpravě styku s nezletilým dítětem je velmi problematický zejména s ohledem na citlivost záležitosti, doplnila tzv. velká novela zákona o rodině z roku 1998 zákonnou úpravu o nevyvratitelnou domněnku, podle které je bránění ve styku s dítětem považováno za podstatnou změnu poměrů ve smyslu § 28 ZOR, dle kterého, může soud při změně poměrů i bez návrhu změnit rozhodnutí nebo dohodu o výkonu rodičovských práv a povinností.

Aby mohlo být bránění ve styku ve smyslu § 27 odst. 2 ZOR považováno za změnu poměrů, musí být opakovaně bezdůvodné. Otázkou je, co znamená opakovaná bezdůvodnost. Zda jsou výše zmíněné podmínky splněny by mělo být předmětem dokazování v řízení. Podle právní praxe dochází k opakovanému bránění, stane-li se to alespoň třikrát. Avšak musíme brát v úvahu, že pokud např. během 15 let nedojde třikrát k předání dítěte ve stanovenou dobu, nelze hovořit o opakovaném bránění ve styku. Problém ale nastává při výkladu slova bezdůvodnost. Soudy při posuzování bezdůvodnosti bránění ve styku většinou spoléhají na odborníky – soudní znalce z oboru psychologie, psychiatrie či sexuologie. Za bezdůvodné bránění nelze považovat jednání, kdy ke styku nedošlo v důsledku onemocnění dítěte, nebo jeho pobytu na školním výletě atd. Nicméně v těchto případech by bylo jistě vhodné informovat druhého rodiče, že ke schůzce nemůže dojít. Rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, odpovídá rodiči za škodu vzniklou druhému rodiči v důsledku zmaření styku s dítětem i tehdy, když tohoto rodiče včas neinformoval o objektivní překážce (např. o nemoci dítěte) bránící uskutečnění styku s nezletilcem ve stanovenou dobu (R 12/1990).⁴⁷ Půjde o občanskoprávní odpovědnost za škodu, na základě porušení prevenční povinnosti v

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině – komentář*: 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 100.

⁴⁷ Tamtéž, s. 101.

§ 415 ve spojení s ustanovením § 420 odst. 1 občanského zákoníku. Požadavek splnění prevenční povinnosti však nelze uplatňovat v případech, kdy důvody neuskutečnění styku vyjdou najevo až při předávání dítěte. Myslím si, že by se rozvedení rodiče měli řídit podle názoru městského soudu, který se k tomuto vyjádřil v rozsudku z 26. listopadu 2003: „Úkolem rodiče, jemuž nebyla svěřena výchova nezletilého dítěte, ale který má právo na styk s dítětem, je působit pozitivně při výchově dítěte a nikoli nepříznivě ovlivňovat výsledky výchovy, o niž řádně dbá druhý rodič. Tento druhý rodič musí na oplátku vytvářet příznivé podmínky pro jejich vzájemný styk.“

Z dikce § 27 odst. 2 věty druhé ZOR při doslovném výkladu vyplývá, že jakmile soud dospěje k závěru, že oprávněnému rodiči bylo opakovaně bezdůvodně bráněno ve styku s dítětem, měl by automaticky rozhodnout o změně výchovného prostředí.⁴⁸ Podle mne by ale nejprve soud měl zahájit vykonávací řízení a uložit povinnému rodiči pokutu, která by měla preventivní i nápravný charakter a v případě, že by se opět povinný dopustil opakovaného a bezdůvodného bránění ve styku druhého rodiče s dítětem, tak už by měl rozhodnout o změně ve svěřeni dítěte do výchovy.

6.4 OMEZENÍ A ZÁKAZ STYKU RODIČE S DÍTĚTEM

Zákonnou úpravu styku rodiče s dítětem je možné rozdělit do dvou základních skupin:

- a) úprava běžného styku
- b) úprava omezeného styku rodiče s dítětem, kdy krajní variantou je zákaz styku⁴⁹

I když zákon nijak nevymezuje rozsah běžného styku, z rozhodovací praxe je zřejmé, že se jedná o stanovení styku toho rodiče, který nedostal dítě do své péče v rozsahu, jež by měl odpovídat přibližně polovině volného času dítěte, tím jsou myšleny víkendy, prázdniny a svátky. Omezení a zákaz styku jsou dosti závažná opatření, jejichž cílem je ochrana dítěte a to v nejširším slova smyslu. Patří tak k nejvýraznějším zásahům do rodičovských práv a proto je nutné, aby zákon stanovil přesná pravidla, kdy je možné k těmto krajním řešením přistoupit. Obecně platí, že zákaz styku může vyslovit jen soud a to na základě zákonné

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: Rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 30.

⁴⁹ PRŮCHOVÁ, B, NOVÁK, T. Omezený styk rodiče s dítětem. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 11-12.

úpravy. ZOR v § 27 odst. 3 uvádí, že soud styk s dítětem může omezit nebo zakázat, je-li to nutné a v zájmu dítěte. Podle ombudsmana Otakara Motejla je hlavním důvodem pro rozhodnutí o omezení a zákazu styku zejména ohrožení fyzického zdraví dítěte, ohrožení jeho psychického zdraví, ale i jiné skutečnosti mající zásadní negativní vliv na dítě.

Než se dostanu k jednotlivým pojmům, ráda by citovala část rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích z roku 1999, který, myslím, že velice přesně vyjádřil, co omezení a zákaz styku s dítětem ve skutečnosti je: *„Omezení nebo zákaz styku rodiče s nezletilým dítětem je opatřením, které pronikavě zasahuje do práv a povinností rodiče, proto je možné je vyslovit až po náležitém zjištění skutkového stavu věci. Zákaz styku rodiče s nezletilým dítětem odnímá rodiči, který nemá nezletilé dítě ve své výchově, veškerou možnost styku s ním. Jde o zvláštní druh omezení výkonu rodičovské zodpovědnosti, je to krajní opatření, motivované zpravidla zdravotními ohledy na dítě, ale i zamezením nevhodného životního příkladu, ohrožování mravnosti, narušování výchovného úsilí ostatních členů rodiny apod.“*

6. 4. 1 OMEZENÝ STYK RODIČE S DÍTĚTEM

Omezení styku rodiče s nezletilým dítětem můžeme chápat jako zúžení rozsahu styku rodiče, který nemá dítě ve své výchově, s dítětem, ve srovnání se stykem vyplývajícím z dohody rodičů nebo ze soudního rozhodnutí. Může jít o prodloužení intervalu jednotlivých setkání nebo zkrácení času, který byl druhému rodiči vymezen pro kontakt s dítětem. Omezit jej lze na dobu určitou i neurčitou. Vzhledem k tomu, že v době vyhlášení rozsudku nebude jednoznačně jasné, jak se bude situace dále vyvíjet, bude soud zpravidla omezovat nebo zakazovat styk na dobu neurčitou.

V případě, že soud rozhoduje o běžné úpravě styku s dítětem, buď tím, že schválí dohodu rodičů nebo vydá soudní rozhodnutí, tak na něj nejsou kladeny tak velké nároky, jako za situace, kdy je jedním z rodičů navrhován styk druhého rodiče s dítětem v omezeném rozsahu. Často se jedná o rozsah pouhých několika hodin v měsíci a mnohdy také za přítomnosti druhého rodiče. Lze potom za takovou krátkou dobu poznat vývoj dítěte a popř. jej nějak ovlivnit? Při rozhodování o takovém návrhu nepostačí jen úvahy právní, ale je třeba i při posouzení konkrétní situace disponovat znalostmi také z oboru psychologie

mezilidských vztahů či psychologie komunikace.⁵⁰ Při posuzování návrhu některého rodiče na omezení, případně na zákaz styku druhého rodiče s dítětem, je nezbytné spolehlivě odhalit pravdu, proč byl taková návrh k soudu podán. Najdou se rodiče, podle praxe jich není málo, kteří takový návrh na omezení styku druhého rodiče s jejich společným dítětem podávají proto, aby dostatečně potrestali bývalého manžela, např. kvůli tomu, že způsobil rozpad manželství a rodiny.⁵¹ Pokud by se omezení či zákazu styku domáhal rodič, který má dítě ve své péči a chtěl by to učinit pouze jako „pomstu“ manželovi, který ho opustil, a soud takovému návrhu vyhověl, mohl by trvale poškodit vývoj dítěte, které by ztratilo kontakt se svým druhým rodičem. Nemůžeme se potom divit, že takto nařčený rodič se potom brání všemi dostupnými právními prostředky a „tahanice“ o dítě se neustále prodlužují. Ústavní soud se k případu, kdy si otec stěžoval na zúžení rozsahu styku s dítětem, vyjádřil v rozhodnutí I. ÚS 238/05 takto: „*Snaha otce o co možná nejširší styk s nezletilým synem nemůže být použita proti němu. Je a stále zůstává rodičem se všemi právy a povinnostmi z tohoto vztahu vyplývajícími.*“

Na druhou stranu každý rodič chce pro dítě to nejlepší a brání jej, jak jen to jde a pokud by se tedy důvodně obával, že od druhého rodiče hrozí dítěti nějaké nebezpečí, měl by se určitě obrátit na příslušný soud a požadovat omezení, nebo dokonce zákaz styku.

6. 4. 2 ZÁKAZ STYKU RODIČE S DÍTĚTEM

Zákaz styku je krajním řešením rodinné situace, jedná se o nejvýraznější zásah do rodičovských práv. V praxi znamená, že rodič ztrácí právo jakéhokoliv kontaktu s dítětem. Stejně jako omezení tak i zákaz lze uložit na dobu určitou i neurčitou. Jak už jsem několikrát uvedla, omezení a zákaz styku dítěte s rodičem, je velice závažným zásahem do rodičovské zodpovědnosti, proto je nesmírně důležité, aby bylo provedeno dostatečné a spolehlivé dokazování. Nesmíme zapomínat, že se jedná o zájem dítěte, a samotné rozhodnutí o omezení či zákazu jej může ovlivnit na celý život. Stejně jako při stanovení běžného styku dítěte s rodičem, je soud povinen pečlivě zvážit všechny skutečnosti týkající se jednak samotného dítěte – jeho věk, zdravotní stav, citový vztah k rodičům, k prostředí, kde žije,

⁵⁰ PRŮCHOVÁ, B, NOVÁK, T. Omezený styk rodiče s dítětem. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 11-12.

⁵¹ Tamtéž, s. 11-12.

denní režim, včetně jeho školních a mimoškolních aktivit⁵² a samozřejmě by měl také zjistit názor nezletilého dítěte, je-li vzhledem ke svému duševnímu vývoji schopno vytvářet objektivní úsudky o svých rodičích nebo prostředí, ve kterém žije.

Původní znění zákona o rodině, čili do přijetí tzv. velké novely v roce 1998, umožňovalo rozhodnout o omezení nebo zákazu styku s dítětem pouze pokud to bylo nutné v zájmu zdraví dítěte. Konstantní judikatura pojem zdraví dítěte vykládala nejenom jako zdraví fyzické, tj. že styk dítěte s rodičem neohrožuje dítě na jeho fyzickém zdraví, ale rovněž i jako zdraví psychické.⁵³ Dnešní zákon tento předpoklad formuluje podstatně obecněji, tj. že omezení nebo zákaz styku je v zájmu dítěte. Jde tedy o situace, kdy je dítě při setkání s druhým rodičem, který jej nemá ve výchově, ohrožováno na zdraví, ale i je-li ohrožena mravnost dítěte nebo dochází-li k narušování výchovných úsilí ostatních členů rodiny. V případě, že jeden nebo oba rodiče neplní dobrovolně povinnosti uložené soudním rozhodnutím, ať již se snaží přes zákaz styku s potomkem setkat nebo naopak odmítají dítě připravit na schůzku s druhým rodičem, může dojít k dalšímu zásahu státu do rodičovské sféry a to soudním donucením, tzv. výkonem rozhodnutí.

⁵² PRŮCHOVÁ, B, NOVÁK, T. Omezený styk rodiče s dítětem. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 11-12.

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině – komentář*: 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 102.

7. VÝKON ROZHODNUTÍ O VÝCHOVĚ NEZLETILÝCH DĚTÍ A ÚPRAVĚ STYKU S NIMI

Výkon rozhodnutí je obecně nejčastějším prostředkem k vynucení soudního rozhodnutí. Výkon rozhodnutí ohledně nezletilých dětí je specifickou částí občanského soudního řízení. Svoji povahou se liší od jiných druhů a způsobů výkonu rozhodnutí, avšak našli bychom samozřejmě i shodné rysy s klasickým exekučním řízením. Odmítá-li se jeden z rodičů soudnímu rozhodnutí podrobit nebo neustále odmítá a neplní schválenou dohodu soudem, ať již o úpravě výchovy dětí pro dobu po rozvodu nebo o styku s dětmi, nezbyvá soudu nic jiného, než postupovat podle ustanovení občanského soudního řádu, upravujících výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a styku s nimi.

Soudní rozhodnutí týkající se úpravy styku rodiče s dítětem v době po rozvodu je vykonatelné okamžikem nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství. V případě, že rodič neplní povinnosti stanovené rozhodnutím soudu, může bývalý manžel podat návrh na jeho výkon. Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí se řídí občanským soudním řádem (§ 272 a násl.). Postup soudů a orgánů péče o dítě je v této oblasti detailněji upraven novou Instrukcí Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5. 4. 2007 č. j. 142/2007-ODS-Org (nahradila tak předchozí zastaralou instrukci z roku 1988), kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Tato instrukce upravuje součinnost soudů, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranná výchova, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zdravotnických zařízení a orgánů Policie ČR při výkonu soudních rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi.

Myslím, že každý výkon rozhodnutí je nepříjemnou záležitostí pro všechny zúčastněné, ale výkon rozhodnutí o poměrech nezletilých dětí je ještě citlivější oblastí v rámci činnosti soudu, neboť se nejedná o žádnou movitost či nemovitost, ale o dítě. V případě, že dle § 272 odst. 2 a 3 o. s. ř. nebyl rodič, který neplní soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, v rozhodnutí nebo dohodě poučen o následcích neplnění stanovených povinností, soud jej vyzve, aby uložené povinnosti plnil, a poučí jej o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte. Soud může požádat také příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby vedl povinného k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo schválené dohody, aniž by bylo třeba nařizovat výkon rozhodnutí. V případě, že se výzva minula účinkem, může začít

soud ukládat pokuty a to i opakovaně. Výše jednotlivých pokut nesmí přesahovat 50 000 Kč (do 31. 12. 2000 zákon stanovil částku za jednotlivé pokuty max. 2000 Kč). Avšak je nutné podotknout, že pokuta sice připadá státu, ale ve většině případů potrestá nejvíce dítě, protože se mu tak snižuje životní úroveň. Pokud by došlo k tomu, že výše zmíněný postup soudu bude bezvýsledný, nařídí určité krajní řešení a to odnětí dítěte od rodiče, který jej má ve výchově a předá dítě druhému rodiči.

Soud při rozhodování musí přihlédnout opět k mnoha okolnostem – bere v potaz věk dítěte, zda rodič reagoval na výzvu, zda jde o první porušení povinnosti nebo zda se naopak jedná o notorické neplnění uložených povinností. Soud ve věci rozhodne usnesením, proti kterému je přípustný opravný prostředek. Samotné provedení výkonu rozhodnutí provádí soud v součinnosti s příslušnými orgány, a to co nejšetrnějším způsobem vůči dítěti. Bezdůvodné nerespektování soudního rozhodnutí může být důvodem pro podání trestního oznámení a následného zahájení trestního stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Avšak nejsem si vůbec jistá nakolik naše soudy právo ohledně výkonu soudních rozhodnutí (teď nehovořím pouze o oblasti výkonu rozhodnutí o poměrech nezletilých dětí) dodržují. Na toto téma mě zaujal rozsudek Evropského soudu ve Štrasburku z roku 2006, který rozebírám v následující kapitole.

Problémem ohledně výkonu rozhodnutí je především délka trvání soudního řízení, někdy je to otázka i několika let. Právě dlouhé trvání soudního řízení dává rodiči, který má dítě proti rozhodnutí soudu u sebe, možnost dítě ovlivnit natolik, že následně prováděný výkon rozhodnutí negativně dopadá na psychiku dítěte. Dlouhé trvání řízení může mít dopad i na zachování citových pout dítěte k rodiči, který jej má mít na základě rozhodnutí soudu v péči, avšak v důsledku nerespektování tohoto rozhodnutí druhým rodičem tomu tak není. Vleklý spor u soudu je celkově náročný na psychiku všech zúčastněných a nejvíce pak zasahuje křehkou psychiku dítěte. Další komplikací pro hladký průběh soudního řízení představuje, že se rodič s dítětem v některých případech před státními orgány skrývá. Problematická je rovněž přítomnost neukázněného rodiče při výkonu rozhodnutí, což často vede k vyhrocení celé situace. Dalším problémem je také skutečnost, že vykonavatelem soudního rozhodnutí bývá osoba bez psychologického vzdělání, a tudíž mnohdy bez vhodného přístupu⁵⁴ k dítěti, které za této situace potřebuje víc, než kdy jindy.

⁵⁴ <http://portal.justice.cz/justice2/ms/> ze dne 5. 1. 2010

8. ROZSUDEK EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Problémy (nejen) ohledně nezletilých dětí, které jsem dosud teoreticky rozebírala, bych teď ráda ukázala na konkrétním příkladu, a to na rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, ze dne 18. července 2006. Řízení bylo zahájeno stížností (č. 26141/03) směřující proti České republice, kterou dne 5. srpna 2003 podal soudu občan České republiky. Nejprve se krátce zmíním o skutkovému stavu a navážu na to vyjádřím české vlády, Soudu pro lidská práva a doplním vlastním názorem.

Začátkem roku 2000 podala manželka stěžovatele návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem v souvislosti s rozvodem. Soud schválil dohodu rodičů ohledně svěřeni dětí matce a otcí byl upraven styk s dětmi. Uzavření dohody je „ideální“ řešení mezi rodiči ohledně poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Avšak v polovině roku 2000 matka začala bránit otcí v navštěvování nezletilých synů, a proto soud vydal předběžné opatření ohledně styku s dětmi. V roce 2001 podal stěžovatel soudní návrh na výkon rozhodnutí a na uložení pokuty matce, jelikož uvedené rozhodnutí matka nerespektovala. Tyto návrhy ale podle stěžovatele zůstali bez odezvy a soud se jimi údajně vůbec nezabýval. Stěžovatel využil svého práva a podal v roce 2002 stížnost k Ústavnímu soudu na nečinnost soudu ve věci návrhů na výkon rozhodnutí a na vydání předběžných opatření a tvrdil, že tato nečinnost představovala zásah do jeho práv na spravedlivý proces. Ústavní soud se vyjádřil v tom smyslu, že výkon opatření nebyl nařízen z důvodu komplikované situace v souvislosti s procesní aktivitou rodičů.

V rozsudku Soudu pro lidská práva je také vyjádření české vlády, která uvádí, že upustil-li soud od použití přísnějších donucovacích prostředků vůči matce, bylo to s cílem zabránit traumatizování dětí v situaci, kdy k otcí projevovali negativní postoj a kdy vztah mezi rodiči byl velmi konfliktní. Případně uložená pokuta by navíc postihla nejvíce děti. Evropský soud pro lidská práva souhlasil s tím, že donucovací opatření vůči matce nejsou v této choulostivé oblasti žádoucí, ale uplatnění sankcí v případě nezákonného chování rodiči, s nímž děti žijí, nelze vyloučit. Podle mého názoru je nařízení výkonu rozhodnutí krajním řešením nerespektování soudního rozhodnutí. Avšak v případě, že rozhodnutí nelze dosáhnout jinak, je to jediný prostředek k dosažení práva.

Později soud také zakázal styk otce s dětmi, ale i přesto otec odvedl syna k sobě, což bylo kvalifikováno jako únos a došlo k uvalení vazby. Přes několik dalších návrhů otce na úpravu styku s dětmi, soud umožnil navštěvovat děti v prostředí psychologa. Avšak synové

byli s přítomnosti otce v tak traumatizováni, že od něj utíkali pryč. V roce 2005 soud vydal rozsudek, kterým na dobu neurčitou zakázal otci styk s dětmi. Myslím, že výše uvedené chování otce je dostatečným podkladem pro rozhodnutí o zákazu styku. Ve své stížnosti stěžovatel také namítá, že délka řízení o rodičovské zodpovědnosti byla v rozporu se zásadou „přiměřené lhůty.“

K tomu se Soud ve Štrasburku vyjádřil, že přiměřenost délky řízení se posuzuje podle okolností daného případu a s ohledem na kritéria vyvozená z jeho vlastní judikatury, jímž jsou zejména složitost věci, chování stěžovatele a příslušných orgánů. Uvedl, že věc je do jisté míry složitá, a to hlavně z důvodů rozporů mezi rodiči, které vyžadovaly neustálé přehodnocování nejvyššího zájmu dítěte. I přesto se soud domnívá, že vnitrostátní soudy nepostupovaly s náležitou péčí a že délka řízení není opravdu v souladu s požadavkem „přiměřené lhůty.“

Na tomto případě jsem také chtěla ukázat další problém soudů. Samozřejmě se to netýká jen o soudů rozhodujících o poměrech k nezletilým dětem. Avšak v případě, že soudy rozhodují o poměrech k nezletilým dětem, stává se problém větším, protože jde o zásah do citlivé oblasti rodinného života a neustálé protahování soudního řízení nemůže mít kladný dopad na děti a v žádném případě nemůžeme hovořit o souladu se zájmem dítěte. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů najdeme v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Listina však dále nedefinuje pojem „zbytečný průtah.“ Pojem tedy zůstává bez obecného vymezení. Čl. 6 Úmluvy zase uvádí, že „každý má právo na to, aby jeho záležitost byla projednána v přiměřené lhůtě.“ Kritérium „přiměřené lhůty“ je subjektivním pojmem, který se může lišit podle povahy každého individuálního případu. Každopádně by se soudy měly snažit rozhodovat v přiměřených lhůtách a nedávat možnost vzniku průtahům, které jsou v rozporu s principem ochrany práv.

9. VLIV ROZVODU A POROZVODOVÉ PÉČE NA DĚTI

Nelze jednoznačně říci, že rozvod vždy zanechá na dítěti nenapravitelné následky, ale každé dítě je osobnost, a v každé rodině probíhá rozvodový proces odlišně. Nedá se tedy s určitostí říci, že všemi dětmi je rozvod rodičů pojmán negativně. Problémy dětí rozvedených rodičů často nepocházejí z rozvodu samotného, ale z následků rozvodové situace. Musíme si uvědomit, že rozvádějící se rodiče sice přestávají být manželi, ale rodiči zůstávají i nadále.

Důsledky trvalého stresu se mohou odrazit na školní úspěšnosti a výkonnosti dětí. Dítě je vystavováno trvalému napětí a úzkosti, což vede ke zhoršení koncentrace a soustředěnosti při výuce a při plnění školních povinností. Často je dítě za tyto skutečnosti trestáno, ale příčina problému se odehrává především ve vztazích a událostech mezi rodiči. Stresové situace a jejich bezprostřední vliv na dítě mohou v samotném důsledku vést v krajním případě ke vzniku psychosomatických poruch.

Mnoho různých psychologických projektů je založeno na pomoci dětem v problematických a neúplných, či nefunkčních rodinách. Jsou založeny na principu, že stresované dítě musí být hlavně zaměstnáno a musí se s ním o vzniklé situaci mluvit. Oba rodiče by si v takové situaci měli uvědomit, že ať už bude dítě u kteréhokoliv z nich, změní mu to v budoucnu pohled na životní situace a záleží jen a jen na nich, jak dítěti pomůžou vypořádat se s tím.

V souvislosti s vlivem rozvodu na děti bychom se měli zamyslet i nad druhou stranou problému. I děti totiž mohou v těchto situacích najít prostor, který umí využít ve svůj prospěch. Rodiče po rozvodu mívají často velký sklon zaměřovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální. Zahrnují je pak drahými hračkami, oblečením a jinými nepřiměřenými dárky. Rozhodně to však není to podstatné, co dítě v této době potřebuje. Děti mohou pro svůj prospěch snadno tohoto postoje zneužít a takzvaně jim projde vše, co by jim jinak neprošlo. Když dítě chodí za školu, neučí se, nedělá úkoly nebo naopak chce nějaký drahý a naprosto nesmyslný dárek, tak mu to rodiče dopřejí s omluvným sdělením, že je to dítě z rozvádějící se rodiny. Podle mého názoru, se tak rodiče chtějí ospravedlnit hlavně sami před sebou a „uplácení“ dítěte je dobrým způsobem.

Často se můžeme v různých periodikách dočíst, že děti z rozvedených rodin mají údajně větší dispozice ke školním neúspěchům, k budoucí kriminalitě a k rozpadu jejich budoucího manželství. K těmto tvrzením jsem se snažila najít spolehlivé podklady, které by

vycházely ze statistik a výzkumů, což se mi ale nepodařilo. Souhlasím ale s tím, že rozvod se na dítěte určitým způsobem podepíše. Závisí pak hlavně na povaze a charakteru dítěte, jak se s následky rozvodu rodičů vypořádá.

V dnešní době je často zmiňován (nejen) jako jeden z důsledků rozvodu a porozvodové výchovy syndrom zavrženého dítěte, který u nás byl ještě tak před 15 lety neznámým pojmem.

9.1 SYNDROM ZAVRŽENÉHO DÍTĚTE

Syndrom zavrženého rodiče je relativně nový fenomén, který je často dáván do souvislosti s úpravou výchovy dítěte pro dobu po rozvodu. Konkrétně je spojován s odmítavým přístupem rodiče k soudnímu rozhodnutí, ať již o společné nebo střídavé výchově nebo ohledně úpravy styku dítěte s druhým rodičem, jež se snaží všemi možnými prostředky zvrátit. Rozvinutý syndrom zavrženého dítěte se projeví podle E. Bakaláře přibližně u 25% dětí svěřených do výchovy jednomu rodiči. Obvykle se vyskytuje jako následek rozvodu, po kterém se jeden z partnerů snaží se svým s pocitem, že byl sám zavržen, vyrovnat svalováním veškeré viny na druhého bývalého partnera.

Do roku 1996 byl syndrom zavrženého rodiče u nás znám jen menší skupině specialistů dětských psychologů a psychiatrů, sledujících anglickou odbornou literaturu. U nás se však po mnoho desetiletí hovořilo o škodlivosti popuzování dítěte jedním rodičem proti druhému. Jako první, kdo si povšiml tohoto jevu byl Američan R. A. Gardner, který v 80. letech minulého století popsal charakteristiku a důsledky popuzování dítěte jedním rodičem proti druhému. Gardner všechny své poznatky zpracoval do základní publikace *The Parental Alienation Syndrome* (1992), kde kromě podrobného výkladu syndromů zavrženého rodiče popsal řadu kasuistik, návodů pro postup pracovníků v oblasti duševního zdraví, směrnice pro právní, resp. soudní postup apod. Jeho zásluhou se tento syndrom, hlavně v anglosaských zemích, stal živě diskutovaným problémem.

Termínem syndrom zavrženého rodiče (syndrom of neglected parent – PAS) můžeme nazvat proces, kdy dítěti je jedním rodičem vštěpován odpor a kritika ohledně druhého rodiče, které bývají neoprávněné a přehnané. Hovoříme tak o rodiči, který dítě tzv. programuje. Programujícím rodičem jsou nejčastěji matky, které si rozvod nepřály a mají dítě ve své péči. Motivace programujícího rodiče vyplývá převážně z těch horších stránek lidské povahy, jako je motiv pomsty, trestání, nenávisti a agrese.

Programující rodič se o zavržovaném rodiči vyjadřuje v souvislosti, že všechno s ním je špatné až nebezpečné. Často se tak vyjadřuje přímo k dítěti, ale může i k dalším osobám, tak aby dítě vše slyšelo. Významným prvkem je i prostředí a rodina, která má na dítě také ohromný vliv. Dítě trpící uvedeným syndromem kategoricky odmítá jednoho z rodičů, nechce s ním mluvit, a už vůbec ne se stýkat.

Ohledně samotného pojmu syndromu zavrženého rodiče se vedou časté diskuze v tom smyslu, zda přesně vystihuje chování dítěte. Setkala jsem se s názory, že by bylo vhodně termín „zavrženého“ nahradit „odcizeného“, jelikož lépe vystihuje význam slova alienation v původním názvu. Výklad slova „zavržení“ v sobě totiž obsahuje vědomé a jednostranné zapuzení člověka, většinou spojené s morálním odsouzením. Část odborníků vidí jako problematické pojmenování tohoto jevu jako „syndromu“, protože dítě je tak označeno jako by bylo nemocné. Avšak v tomto případě o nemoci nehovoříme. Existují tři stupně syndromu: mírný, středně těžký a těžký. Jsou rozdílné intenzitou, jakou programující rodič ovlivňuje chování dítěte vůči druhému rodiči. Stupeň syndromu je závislý na osobnosti rodiče. U těžkého typu se jedná o psychicky velmi narušenou osobnost rodiče. Při lehké formě se může jednat o zdravou osobnost rodiče se schopností rozumně hodnotit realitu.

Mezi hlavní důsledky syndromu patří ztráta jednoho rodiče a všeho, co s ním souvisí. Také dochází ke ztrátě všeho, co mu rodič mohl nabídnout, mám na mysli např. vzdělávací nebo praktickou podporu v různých životních fázích či situacích. Avšak takový vztah mezi rodičem a dítětem nemusí trvat navždy. V určité fázi vývoje se dítě snaží osamostatnit a v této době mohou vznikat velké rozpory mezi programujícím rodičem a dítětem. Dítě si vytvoří svůj vlastní názor a ve chvíli, když se např. matka snaží ukázat otce ve špatném světle a připoutat dítě co nejvíce k sobě, může se po čase veškerá snaha otočit proti ní. Zním podobný případ ze svého okolí, kdy několik let rozvedení manželé neměli mezi sebou žádné problémy, každý z nich se staral o jedno nezletilé dítě, na čemž se oba dohodli. Po několika letech matka požadovala po otci zvýšení alimentů a podala návrh k soudu. Mezitím, nezletilá, která měla doposud s otcem výborné vztahy, se s ním přestala stýkat. Když byla nezletilá předvolána k soudu, aby vypovídala o vztahu k otci, dozvěděli se všichni (hlavně pro otce to bylo dosti velkým překvapením) jaký otec opravdu je, např. že dceři nic nekoupí, sám si jezdí dvakrát do roka na dovolenou a dcera pomalu nemá co na sebe. Zde je vidět typický případ dítěte, které je ovlivněno matkou a opakuje její myšlenky. V dnešní době se dcera blíží věku zletilosti, vztahy mezi ní a otcem se začínají zlepšovat a naopak péče matky jí je teď na obtíž.

Odborníci se shodují, že tento stav je třeba rozpoznat a jednat směrem k nápravě, neboť syndrom zavrženého rodiče může ovlivnit nejen psychický vývoj dítěte a jeho budoucí život, včetně partnerských vztahů, ale zároveň jednomu rodiči neumožňuje realizovat jeho rodičovská práva.

10. ZÁVĚR

Přístup společnosti k rozvodu a řešení porozvodové situace prošel dlouhým vývojem a mnoha změnami. V současnosti je poznamenán kultem mateřství, který význam otce pro dítě podceňuje a zdůrazňuje biologickou předurčenost žen pro péči o dítě a jeho výchovu.

Rozvod se bohužel stal v dnešní společnosti každodenní událostí a nikdo už se dnes nad tím nepozastaví. Soudy tak mají čím dál více práce s řešením rodinných situací a zejména s rozhodováním, komu po rozvodu svěřit dítě. Soud musí vzít v úvahu všechna zákonem stanovená kritéria, která však někdy k rozhodnutí nestačí a je nutné požádat o pomoc znalce z oboru. Často nespokojení rodiče s rozhodnutím soudu nesouhlasí a využívají tak všechna svá procesní práva, čímž se „popotahování“ u soudu prodlužuje třeba až na několik let.

Úprava poměrů nezletilých dětí po rozvodu rodičů probíhá většinou podle zaběhlého scénáře. Standardní je svěření dítěte do péče matky a vymezení jeho styku s otcem na jeden víkend za čtrnáct dní a jeden další den v týdnu. To má za následek narušení a oslabení vztahu dítěte s otcem, kdy dítě ztrácí prospěch z otcova výchovného působení. Na základě zjištěných poznatků mohu konstatovat, že hlavním zájmem dítěte po rozvodu rodičů je udržet co nejužší vztah s oběma rodiči tak, aby dítě mohlo mít nadále prospěch z jejich přítomnosti a výchovného působení. Tento zájem dítěte a jeho právo na oba rodiče je zakotveno v mezinárodních úmluvách o lidských právech a v souladu s nimi ho zaručují i zákony České republiky.

Na začátku mé diplomové práce jsem chtěla formulovat úvahy nebo dokonce návrhy *de lege ferenda*. Avšak nyní, po prostudování dostupných pramenů, nabývám dojmu, že v právní úpravě prostoru pro zlepšení již příliš mnoho není. Myslím, že právní úprava porozvodového uspořádání poměrů k nezletilým dětem v České republice je po přijetí velké novely zákona o rodině úpravou moderní a odpovídá požadavkům mezinárodního práva. Poskytuje výběr z několika možných způsobů rozvodu i porozvodové úpravy péče o nezletilé děti, zabezpečuje dětem právo na výchovu oběma rodiči i možnost se k otázce své výchovy pro dobu po rozvodu rodičů vyjádřit. Oběma rozvedeným rodičům poskytuje právo na styk s jejich nezletilými dětmi i na podíl na jejich výchově. V úvahu by přicházelo snad jen zakotvení přísnějších nebo účinnějších sankcí pro rodiče mařící porozvodové uspořádání.

Avšak zde by se mohl vyskytnout další problém. A to, aby taková opatření nepostihla více dětí než rodiče, kteří neplní své povinnosti uložené soudem.

Mnohem větší rezervy však vidím v samotné praxi soudů a v přístupu rodičů. Soudy, podle mého názoru, stále málo využívají možnost svěřením dětí do střídavé péče rodičů. Rodiče zase bohužel nejsou často schopni oprostít se od antipatií k bývalému manželovi a snažit se nalézt při porozvodové úpravě poměrů nezletilých především pro tyto děti nejvhodnější řešení. Dokud nedojde ke změně v české justici a zákony a paragrafy nebudou důsledně dodržovány, lze jen těžko očekávat, že dojde k nějaké změně.

11. RESUMÉ

The attitude of society to divorce and post-divorce situation has undergone a long evolution as well as many changes. Today it is characterised by the cult of motherhood, which underestimates the importance of father for the child and emphasizes biological predestination of women for child care and upbringing.

Unfortunately, divorce has become a daily occurrence in modern society and no one wonders about it at present time. Courts thus have increasingly more work with solving of family situations and in particular with deciding to whom a child should be consigned after divorce. Courts must take into account all statutory criteria, but sometimes it is not enough for making the decision and it is necessary to request assistance of an expert in the field. Dissatisfied parents often disagree with the decision of the court and use all their procedural rights, prolonging the “wrangling” at court up to several years.

Legal regulation of the relations of underage children after divorce of parents is usually executed according to a customary scenario. Standard is a child given to custody to mother and contact with father limited to one weekend a fortnight, plus one additional weekday. This results in disrupted and weakened relationship between the child and father, when the child actually loses the benefit of father’s educational influence. Based on the evidence I found that the main interest of the child after divorce of parents is to maintain the closest relationship possible with both parents so that the child can continue to benefit from their presence and educational activities. This interest of the child and the right to both parents is confirmed in international conventions on human rights and in accordance with them it is guaranteed also by laws of the Czech Republic.

At the beginning of my thesis I wanted to formulate considerations or even proposals *de lege ferenda*. But now, after studying the available sources, I am getting the impression that there is not much space for improvement in the legislation. I think that legislation of post-divorce organisation of relationships to underage children in the Czech Republic after the adoption of major amendments to the Act on Family is modern and meets the requirements of international laws. It provides several possible ways of divorce and post-divorce adjustment of care of underage children, provides to children the right to upbringing by both parents and the opportunity to express the opinion about the issue of upbringing in the period after the divorce of parents. It provides to both divorced parents the right of access to their underage children and share in their upbringing. Perhaps only confirming of stricter or more effective

sanctions for parents counteracting post-divorce arrangements can be considered. However, another problem could occur here. That is, how such measures can be prevented from affecting more children than parents who fail to comply with their obligations imposed by the court.

Greater reserves can be seen in the very practice of courts and in the attitude of parents. Courts, in my opinion, still do not use much the possibility of custody of children in alternating care of parents. On the other hand, unfortunately, parents are often unable to free themselves from antipathy to the former spouse to try to find the best solution for the children in post-divorce adjustment of relationships. Without changes in the Czech justice and strict observation of laws and clauses, we can hardly expect further improvement.

12. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

12.1 ODBORNÉ PUBLIKACE

1. BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku*: Praha: MPSV ČR, 1993. 49 s. ISBN 80-85529-06-8.
2. BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*: Praha: Karolinum, 2006. 124 s. ISBN 80-246-1089-2.
3. BAKALÁŘ, E. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*: Praha: Lidové noviny, 1996. 256 s. ISBN 80-7106-157-3.
4. BAKALÁŘ, E. a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*: Praha: Triton, 2008. 39 s. ISBN 978-80-7387-119-2.
5. ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*: Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2001. 114 s. ISBN 80-86432-10-6.
6. HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: Rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000. 41 s. ISBN 80-7179-293-4.
7. HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*: 2. vydání. Brno: Computer Press, 2003. 103 s. ISBN 80-7226-981-X.
8. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*: 3. vydání. MU Brno: Doplněk, 2006. 398 s. ISBN 80-7239-192-5.
9. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Rodinné právo*: 2.vydání. Brno: Doplněk, 1995. 159 s. ISBN 80-85765-46-2.
10. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině – komentář*: 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2006. 478 s. ISBN 80- 7179-912-2.
11. MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*: Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 s. ISBN 8085-850-76-1.
11. PLECITÝ V., SALAČ, J. *Základy rodinného práva*: Praha: Eurounion, s.r.o., 2001. 364 s. ISBN 80-7317-002-7.
12. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍKOVÁ, M. *Kurs občanského práva*: Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s. ISBN 80-7179-182-2.
13. TEYBER, E. *Děti a rozvod: Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7.

14. VALEHRACH, K., NOVÁ H. *Rodinné vztahy v soudní praxi*: Praha: Prospektum, 1995. 277 s. ISBN 80-7175-030-1.
15. VESELÁ, R. *Vývoj rodinného práva do roku 1938*: Brno: Masarykova univerzita, 1993. 12 s. ISBN 80-210-0794-X.
16. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. Praha: MPSV, 1995. 264 s. ISBN 80-8552-916-5.

12. 2 ODBORNÁ PERIODIKA

1. BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 3, s. 3-9.
2. BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D. Styk dítěte s druhým rodičem: nový pohled na starý problém. *Právo a rodina*, 2003, roč. 5 č. 11, s. 7- 10.
3. KOTULOVÁ, J. Rozvod manželství s nezletilými dětmi. *Právní rádce*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 19-22.
4. KOVÁŘOVÁ, D. Styk rodičů s nezletilými dětmi. *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 3, s. 1-8.
5. KOVÁŘOVÁ, D. Nevinní otcové, nevinné matky? *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 7, s. 1-2.
6. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 9, s. 305-309.
7. MACHÁČKOVÁ, L. Formy náhradní péče o dítě podle zákona o rodině. *Univerzita Palackého Olomouc, Právnícká fakulta, Iuridica 2*, s. 129-136.
8. MACHÁČKOVÁ, L. Institut opatrovnictví podle zákona o rodině. *Právo a rodina*, 2002, roč. 4, č. 3, s.13-15.
9. MAŠEK, D. Dítě a rozvod. *Právo a rodina*, 2002, roč. 4 ,č. 7, s. 6-10.
10. NOVÁK, T. Je dítě schopno pravdivě odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít? *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 7, s. 15-16.
11. NOVOTNÁ, V. Osvojení, nebo pěstounská péče? *Právo a rodina*, 2005, roč. 4, č. 8, s. 6-10.
12. PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. Lze prosadit střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů? *Právo a rodina*, 2003, roč. 5, č. 10, s. 9-11.
13. PRŮCHOVÁ, B, NOVÁK, T. Omezený styk rodiče s dítětem. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 11-13.

14. VESELÁ SAMKOVÁ, K. Trendy rozhodování soudů ve věcech svěřeni dětí do péče jednoho z rodičů. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 7-9.

12.3 PRÁVNÍ PŘEDPISY

1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších před
5. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
6. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
7. Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte
8. Sdělení MZV č. 91/2005 Sb.m.s. Úmluva o styku s dětmi

12.4 JUDIKATURA

1. Usnesení Ústavního soudu III.ÚS 1328/08
2. Nález Ústavního soudu I. ÚS 2234/09
3. Usnesení Ústavního soudu II ÚS 2082/08
4. Usnesení Ústavního soudu I. ÚS 2412/07
5. Usnesení Ústavního soudu I. ÚS 2412/07
6. Usnesení Ústavního soudu I. ÚS 238/05

12.5 INTERNETOVÉ ZDROJE

1. www.iustin.cz
2. www.soc.cas.cz
3. www.genderonline.cz
4. www.childrenofeuropa.cz
5. www.k213.cz
6. www.rodina.cz

